

KUBEN – Mulighetshuset

Et samarbeid for muligheter, mestring og recovery i rusfeltet

Forfattere:

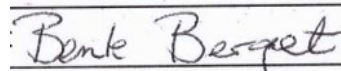
Nina Jentoft, Kristina Sivertsen og Trond Stalsberg Mydland

Prosjekttittel: KUBEN – Mulighetshuset. Et samarbeid for muligheter, mestring og recovery i rusfeltet
Prosjektnummer: 101008
Institusjon: NORCE Norwegian Research Center AS
Oppdragsgiver(e): Helsedirektoratet
Lisens: CC BY 4.0
Gradering: Åpen
Rapportnr.: 3-2022 NORCE Helse og samfunn
ISBN: 978-82-8408-197-7

Trond Stalsberg Mydland
Prosjektleder

Bente Berget
Kvalitetssikrer

Forord

NORCE Norwegian Research Centre har i samarbeid med bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm og tidligere Søgne kommune (ble innlemmet i Kristiansand kommune 1. januar 2020) samarbeidet om prosjektet «Mulighetshuset» KUBEN 2016-2021. Ideen bak prosjektet var å skape et mulighetshus som kunne møte innbyggenes ulike behov relatert til rusavhengighet, og legge til rette for at disse personene kan finne gode veier videre i sin behandling/tilfriskning/recovery. Dette skulle skje i et tett samarbeid med blant annet frivillige aktører, som A-larm og andre ideelle initiativ. Likeperson har vært et viktig element i dette tilbudet.

Prosjektet har benyttet en tilpasset aksjonsforskningsmodell gjennom prosjektperioden. Forskningen har dermed fungert som en integrert og samarbeidsbasert del av prosjektaktivitetene og har bidratt til å utvikle, prøve ut og dokumentere KUBEN-samarbeidet og tjenesten/tiltakene. Forskere fra NORCE har innhentet informasjon fra de ulike arenaene og aktørene som har vært delaktige i KUBEN.

Denne rapporten redegjør for samarbeidsprosjektets bakgrunn, data og forskningsaktiviteter, og prosjektets bidrag. Det blir videre gitt noen anbefalinger for veien videre. Rapporten er forsøkt utformet slik at innholdet skal være lett tilgjengelig for alle som er interessert i denne tematikken og kan være et kunnskapsgrunnlag for relevante utviklingsaktører av liknende «Mulighetshus». Studiet er utført med finansiering fra Helsedirektoratet.

Vi takker for et godt samarbeid. Det har vært et spennende arbeid å følge, utvikle og dokumentere. Videre vil vi også uttrykke vår takknemlighet overfor alle som har deltatt og bidratt til data til denne dokumentasjonen: deltakerne, likepersoner, prosjektleder, prosjektkoordinator og prosjektgruppe. Tusen takk!

Prosjektleder,
Trond Stalsberg Mydland, mars 2022

Innhold

Forord	3
Ingress	1
Sammendrag og anbefalinger	2
Hovedanbefalinger.....	5
1. Innledning	7
1.1 Samarbeid om fremtiden (2013–2015).....	7
1.2 Samarbeidsprosjektets mål og problemstilling.....	9
2. En introduksjon til tematikken	10
2.1 Samskaping og innovasjon	10
2.2 Innovasjon i offentlig sektor	11
2.3 Offentlig samarbeid med frivillige organisasjoner.....	11
2.4 Brukermedvirkning i arbeid om rusavhengighet	12
2.5 Likepersonsarbeid	14
2.6 Likepersonarbeidet i A-larm.....	14
3. Metodisk tilnærming og datatilfang	17
3.1 Innledning.....	17
3.2 Forskningstilnærmingen.....	17
3.3 Dataene	18
4. Kuben – Aktivitetshus og Likepersontjeneste	21
4.1 Innledning.....	21
4.2 Huset KUBEN	21
Likepersonsarbeid i KUBEN.....	28
4.4 Hva har KUBEN vært for deltakerne?.....	30
Aktivitetstilbudet i KUBEN	30
4.6 Noen avsluttende kommentarer.....	33
5. KUBEN – samarbeidsmodell, mål og utvikling	34
5.1 Samarbeidsmodellen.....	34
Et nytt perspektiv - brukermedvirkning.....	35
Rolleutvikling og holdningsendringer	36
Prosjektaktiviteter for økt brukermedvirkning og samarbeid.....	37
Hvordan har samarbeidet vært?.....	38
5.2 Mål for KUBEN.....	43
5.3 Prosjektledelse og implementering	47
Prosjektledelse.....	47
Implementering	48
6. Noen anbefalinger til veien videre	49
Hovedanbefalinger.....	52
Referanser	54
Vedlegg.....	58

Ingress

I denne rapporten presenteres ideene bak, samarbeidet om og aktivitetstilbudet i «Mulighetshuset» KUBEN som ble gjennomført i perioden 2016-2021. Målet for et slikt mulighetshus er å møte innbyggeres ulike behov relatert til sammensatte problemer på rusfeltet, og legge til rette for at disse innbyggerne kan finne gode veier videre ved bruk av egne ressurser. «Mulighetshuset» KUBEN representerer et fysisk sted, med ulike aktivitetstilbud, men også et nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere møter innbyggere som på ulike måter er berørt av rusrelaterte utfordringer. I tråd med prosjektets formål har tidligere Søgne kommune, den frivillige aktøren A-larm og FoU-institusjonen NORCE samarbeidet tett om utviklingen av tjenestetilbudet sammen med deltakerne, og samarbeidsmodellen sammen med de ansatte på tjenestenivå. Likepersonsordningen er en sentral del av tilbudet i KUBEN.

Innbyggerne som tilbudet har nådd ut til gir uttrykk for at de er svært fornøyde med tilbudet – både i form av aktiviteter ut fra lokalene på KUBEN og oppfølging fra likepersoner. Måten deltakerne har blitt møtt på av de ansatte i KUBEN, både fra kommune og A-larm, og den tilrettelegging de har opplevd, trekkes særlig frem som positivt og viktig. Et annet positivt aspekt med KUBEN er den arenaen som er skapt for samhandling og tjenesteutvikling mellom deltakere, aktører fra offentlig sektor og ideell sektor, som også har bidratt til erfarings- og kompetanseutveksling mellom partene. Søgne-miljøet har klart å løfte en samarbeidsmodell på dette feltet som synes unik, til tross for mange uforutsette hindre på veien som kommunesammenslåing og koronapandemi. Man har ikke kommet så langt som ønsket, likevel har denne måten å samarbeide på gitt et tilskudd til kommunalt rusarbeid.

Sammendrag og anbefalinger

Bakgrunn for prosjektet «Mulighetshuset» KUBEN var at tidligere Søgne kommune, bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm og NORCE ønsket å gå sammen for å skape et mulighetshus i Søgne kommune. Målet var at et slikt mulighetshus i stor grad kunne møte innbyggers ulike behov relatert til sammensatte problemer på rusfeltet, og legge til rette for at innbyggere med slike utfordringer kan finne gode veier videre. «Mulighetshuset» KUBEN representerer et fysisk sted, men også et nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere møter innbyggere som på ulike måter er berørt av rusrelaterte utfordringer og lidelser. KUBEN skulle være et sted som samlet og koordinerte de ressurser som kan styrke innbyggers mulighet til å forebygge, mestre eller løse rusavhengighet – og å finne de gode veiene videre i livet. Formålet har vært at denne måten å tilby aktiviteter og gi oppfølging på i større grad skal bidra til å hente ut og spille på innbyggernes egne ressurser. Og på denne måten styrke innbyggers muligheter til å ta aktivt del i eget liv og bidra til egen behandling og tilfriskning. I tråd med prosjektets formål skal kommunen heller ikke være den eneste tjenesteleverandøren, men ha et tett samarbeid med A-larm.

KUBEN bygger på ideer fra et tidligere prosjekt «Samarbeid om fremtiden» som løp i perioden 2013–2015. Vi nøyer oss med å peke på at en viktig beveggrunn til prosjektet «Samarbeid om fremtiden» og det påfølgende KUBEN-prosjektet, som vi dokumenterer her, har vært å utvikle en ny modell for samhandling med målgruppen, som innebærer mer samhandling på tvers av offentlig og ideell sektor og styrket brukermedvirkning. Denne rapporten setter fokus på fire hovedproblemstillinger knyttet til dette utviklingsarbeidet:

- Hvilke erfaringer har en hatt med KUBEN, de konkrete aktivitetene og bruk av likeperson fra A-larm?
- Hva har KUBEN som et aktivitetshus betydd for deltakerne?
- Hvilke erfaringer har en gjort seg med samarbeidsmodellen, mål, forankring og utvikling i KUBEN?
- Hvilken betydning fikk innlemmingen av Søgne i nye Kristiansand kommune og koronapandemien for tilbudet og utviklingen av samarbeidet i KUBEN?

Forskningstilnærmingen i dette prosjektet har vært aksjonsforskning (se for eksempel Greenwood & Levin 2007, Reason & Breadbury 2008). Aksjonsforskning kjennetegnes i hovedsak av en høy grad av involvering av forskere i det feltet som det blir forsket på, og forsker og «problemeiere». Forskere og forskningsdeltakere inngår i et gjensidig og likeverdig forhold, for å forsøke å endre praksisfeltet, samt å forske på praksisen (Postholm 2009). Data er hentet inn gjennom deltakende observasjon, møtedeltakelse, dokumentanalyse, individuelle- og gruppeintervjuer, fagdager og workshops. Intervjudeltakere inkluderer deltakere i prosjektet, ansatte i kommunen og A-larm og deltakere i prosjektgruppen (se oversikt over forskningsaktiviteter side 19). Vi vurderer at

nettopp denne bredden av informasjon gir oss et godt datagrunnlag som gir ulike nyanser og som til sammen sikrer et tilstrekkelig solid bilde av tilbudet i denne prosjektperioden. Da KUBEN-prosjektet startet opp i 2016 ønsket partene i samarbeidet å skape en stor og sentral møteplass i Søgne kommune, der ulike kommunale tjenesteytere innen rus og psykisk helse kunne ha tilholdssted, slik at brukerne kunne finne ulike tjenester under samme tak. I tillegg til å samle de kommunale tjenestene på feltet under ett, var også tanken at huset skulle være et sosialt møtested med mulighet for vekst, aktiv brukermedvirkning og videre samhandling mellom tjenestene og brukerne – et mulighetshus. På tross av strabasiøse mål for prosjektet lyktes det ikke partene å finne frem til et egnet lokale som kunne romme alt det KUBEN skulle være, og det tok tid før KUBEN tok form som et fysisk samlingssted. Etter hvert fant kommunen frem til et bygg på Stausland i Søgne. Bygningen var mindre og ikke like sentral som ønsket, men ble etter hvert et lavterskel samlingssted for mennesker med ulike utfordringer knyttet til rus.

Gjennom prosjektperioden har tilbudene på KUBEN variert både i omfang og form. Tanken med aktivitets- og oppfølgingstilbudet i KUBEN var at alle som ønsker kan delta, og at det skal legges til rette for at deltakerne selv er med på å forme tilbudene. I praksis har dette blitt gjennomført i mindre grad enn ønskelig, likevel har de ansatte i prosjektet vært lydhøre for deltakernes forslag og ønsker, og organisert og tilrettelagt aktiviteter ut fra dette. I KUBEN har det over lengre perioder vært faste aktiviteter. Et eksempel på en ukeoversikt er: Åpen stue hver kveld (før korona), åpen frokost på onsdagene, ulike aktivitets- og samtaletilbud i KUBEN (tirsdag og fredag), Aktivitetskarusell (tirsdag), turaktivitet (onsdag), trening (fredag) og yoga en gang i uken, samt matutlevering minimum tre dager i uken. I tillegg til faste aktiviteter på KUBEN er det i prosjektperioden arrangert ridning, spillekvelder, bowling, turer til Dyreparken i Kristiansand, turer i nærmiljøet, besøk til museer, besøk på biblioteket, felles matlaging, gått på bruktbutikker, kreative verksted, ulike kurs med mer. KUBEN har også disponert en båt som brukes til båtturer, fisketurer og til skjærgårdsrydding (plastsøppel). Noe av tanken bak disse aktivitetene har vært å skape noen positive opplevelser for deltakerne på KUBEN, og gjøre dem bedre rustet til selv å oppsøke slike arenaer på egenhånd. Faste og variable tilbud har som nevnt variert ganske mye både i omfang og form, og under koronapandemien stoppet en stor del av aktivitetstilbudet opp over en lengre periode.

En viktig del i modellen var at deltakerne i prosjektet fikk oppfølging av en likeperson fra A-larm. A-larm er en bruker- og pårørende organisasjon som jobber for åpenhet om rus og behandling, og likepersontjenester har de siste årene utviklet seg til å bli en av A-larms hovedvirksomheter. Likepersonene er personer som deler noe av den samme livserfaringen som deltakerne, i dette tilfellet at de har en tilbakelagt rusproblematikk, samt erfaring med å komme i arbeid og aktivitet etter å ha vært utenfor ordinært arbeidsliv som følge av eget rusmisbruk. Den individuelle oppfølgingen fra en likeperson er ikke nødvendigvis koblet opp mot lokalene og det øvrige tilbudet i KUBEN, likevel har flere av likeperson-deltakerparene valgt å delta på aktiviteter her sammen eller så har

likeperson fungert som en døråpner eller brobygger inn mot tilbudet. Det er ikke ført noen nøyaktig oversikt over hvor mange deltakere som har fått oppfølging av en likeperson, under hele prosjektperioden. Ifølge en oversikt fra A-larm har det hele tiden vært om lag ti deltakere som har fått individuell oppfølging fra en likeperson og frem til 2020 var det i alt 29 personer som hadde fått oppfølging fra en likeperson. I KUBEN har også to likepersoner vært ansatt i en 20 prosent stilling gjennom A-larm. De har deltatt på og arrangert ulike aktiviteter og samlingspunkt for deltakerne. Disse aktivitetene har bestått av samtale- og/eller selvhjelpsgrupper, felles måltider, turer og aktiviteter basert på deltakernes egne ønsker. De har altså ikke vært koblet til enkelte deltakere, men vært til stede på KUBEN som del av et lavterskeltilbud som skal være tilgjengelig for alle som kommer til KUBEN.

De menneskene tilbudet har nådd ut til gir uttrykk for at de er svært fornøyde med tilbudet – både i form av aktiviteter ut fra lokalet på KUBEN og oppfølging fra likepersoner. Måten deltakerne har blitt møtt på av de ansatte i KUBEN, både fra kommune og A-larm, og den tilrettelegging de har opplevd, trekkes særlig frem som positivt og viktig. I så måte er KUBEN blitt en arena for likeverd og tillit mellom deltakere og ansatte. Et annet positivt aspekt med KUBEN er den arenaen som er skapt for samhandling og tjenesteutvikling mellom deltakere, aktører fra offentlig sektor og ideell sektor, som også har bidratt til erfarings- og kompetanseutveksling mellom partene.

Fra kommunalt ståsted har kanskje den største endringen, som er kommet i kjølvannet av dette prosjektet, vært økt kunnskap og en holdningsendring blant ansatte når det gjelder ulike måter tjenesteytere kan møte og følge opp sine tjenestemottakere på. Man har fått et større fokus på brukerens ressurser og egne målsetninger. Det legges i større grad vekt på at brukeren selv skal ha styringen i egne prosesser. For frivillig og ansatte i ideell sektor, ansatte i kommunal sektor og forskere som har deltatt i prosjektet har samarbeidet om KUBEN også ført til økt kunnskap og dypere forståelse for forskjeller og likheter i hverandres roller og perspektiver. Gjennom samarbeidet har det utviklet seg et læringsfellesskap for nye måter å drive oppfølging av, og tilrettelegging for, innbyggere og tjenestebrukere.

Selv om samarbeidet i det alt vesentlige har vært godt, så har en i KUBEN siden etableringen opplevd til dels store endringer i rammebetingelsene for samarbeidet gjennom: kommunesammenslåing, koronapandemien, endret deltakelse i samarbeidet, og, til sist, organisatoriske endringer i A-larm og NORCE. Disse eksterne faktorene, som prosjektledelsen har liten styring med, har gitt mindre kontinuitet både i faglig utvikling, men også i det faktiske tilbudet til innbyggerne, og slik begrenset utbyttet sett opp mot det fulle potensialet KUBEN kunne ha hatt og som partene så for seg ved oppstart. Ressurser til ledelse har heller ikke vært tilstrekkelig prioritert. Ved en videreføring bør «Mulighetshuset» KUBEN sikres en bredere forankring i Kristiansand kommune/NAV.

Tilstrekkelige ressurser må sikres i tiltaket, herunder til oppgavene som i prosjektperioden har vært ivaretatt av prosjektledelsen og prosjektkoordinator på stedet.

Likevel vil vi understreke at «Mulighetshuset» KUBEN er et virksomt tilbud. Det er unikt, og det leverer. Deltakerne roser tilbudene de har fått, og tilbudene har betydd mye for dem. Det er nettopp summen av kombinasjonen aktivitetene/tilbudene, bruk av erfaringsbasert kunnskap, vektleggingen av brukermedvirkning og fleksibilitet, og samarbeidet mellom tjenester og fag, på ett sted, som gjør KUBEN unikt og har bidratt til deltakernes positive utbytte. De hindre som har bidratt til at KUBEN ikke fikk tatt ut hele sitt potensiale, og tidvis også stoppet helt opp, var forbigående og i hovedsak ekstraordinære forhold. Forslag til forbedringer som denne rapporteringen avslutningsvis peker på, bør tas med inn i arbeidet med en eventuell videreføring.

Hovedanbefalinger

- «Mulighetshuset» KUBEN bør i en avklart form videreføres, og erfaringene fra samarbeidet må gjenbrukes i aktuelle nye initiativ. Det blir særlig viktig å videreføre de virkningsfulle mekanismer som samvirker i KUBEN og de tilbudene som har fungert godt. Et tilbud lokalt supplerer tilbudet i sentrum av den nye kommunen, samtidig som andre tilbud i byen sies å både kunne «trigge» rusrelatert atferd og i praksis hindre mange i å møte opp på et tilbud som ligger for langt unna. Transportutfordringer og betydningen av avstand må ikke undervurderes her, opp mot flere i målgruppen.
- Spennende utviklingsmuligheter kan finnes i en eventuell kobling mot liknende initiativ i kommunen – som Jegersberg Gård, Recovery College og andre initiativer der brukerinvolvering er sentralt i tjenestene. KUBENs samarbeidsbaserte og helhetstenkende recoveryperspektiv egner seg godt for samarbeid også med andre initiativ.
- Forutsigbarhet i KUBEN må sikres både for deltakerne og for ansatte, både i A-larm og i kommunenes rusomsorg, gjennom langsiktig finansiering.
- Det bør sikres et egnet lokale til KUBEN i Søgne, fortrinnsvis sentralt og ved kollektivaksen.
- Det bør tas et steg tilbake og sikre rollene i prosjektteamet. Prosjektkoordinator med mulighet for tilstedeværelse bør sikres, samt avklaring av forventninger og fordeling av arbeidsoppgaver/ansvarsområder.
- Man bør ha en tydeligere strategi for å sikre gode overganger ved utskiftning av samarbeidsaktører og ansatte koblet opp mot liknende prosjekter. Samarbeidsprosjekter mellom flere aktører er nok ofte mer utsatt for utskiftning i personell enn prosjekter med mer avgrenset fokus og sammensetning av aktører.

- Ledelsen i Kristiansand kommune, A-larm og NORCE, i tillegg eventuelt nye frivillige samarbeidspartnere, bør lage en ny felles samarbeidsavtale for å få til en videreutvikling i forbindelse med videreføring av samarbeidet. Beskrivelse for drift, rutiner og rollefordeling bør legges som vedlegg til avtalen. De ulike samarbeidspartene må sørge for at det arbeides etter disse kriteriene i sine respektive organisasjoner.
- Samarbeidsmodellen videreføres. Ansvar for deltakelse i samarbeidet, i tillegg til helt nødvendig dokumentasjon og informasjon, bør legges til konkrete roller og ansvarsoppgaver hos hver samarbeidsaktør.
- Sette i gang et internt arbeid med måltavle og verdier i praksis, organisering og ansvarsfordeling innad i KUBEN. Felles forståelse av mål for prosjekt, organisering og ansvarsfordeling.
- En utrulling av KUBEN-tilbudet til Kristiansand Øst bør vurderes.
- Særegenhet, fleksibilitet og tilgjengelighet er styrker i denne tjenesten og må dyrkes videre. Dersom A-larms tilbud mister sin særegenhet og blir for likt tilbud i regi av kommunen, er det mindre grunn for samarbeid mellom organisasjonen og kommunen.
- Det bør føres statistikk over antall deltagere i ulike aktiviteter, og med likeperson i KUBEN.
- Taus kunnskap forsvinner med ansatte som får nye oppgaver og slutter i KUBEN. Dokumentasjon av samarbeidsmodell, erfaringer og resultater er derfor avgjørende å få på plass ved en eventuell videreføring.

1. Innledning

Bakgrunn for prosjektet «Mulighetshuset» KUBEN var at tidligere Søgne kommune, bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm og NORCE (daværende Agderforskning) ønsket å gå sammen for å skape et mulighetshus i Søgne kommune. Målet var at et slikt mulighetshus i stor grad kunne møte innbyggers ulike behov for sammensatte problemer på rusfeltet, og legge til rette for at innbyggere med slike utfordringer kan finne gode veier videre. «Mulighetshuset» KUBEN representerer et fysisk sted, men også et nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere møter innbyggere som på ulike måter er berørt av rusrelaterte utfordringer og lidelser. KUBEN skulle være et sted som samlet og koordinerte de ressurser som kan styrke innbyggers mulighet til å forebygge, mestre eller løse rusavhengighet – og å finne de gode veiene videre i livet.

Formålet har vært at denne måten å tilby aktiviteter og gi oppfølging på i større grad skal bidra til å hente ut og spille på innbyggers egne ressurser, og slik styrke deres muligheter til å ta aktivt del i eget liv og bidra til egen behandling og tilfriskning. I tråd med prosjektets formål skal kommunen heller ikke være den eneste tjenesteleverandøren, men ha et tett samarbeid med blant annet frivillige aktører.

Prosjektet om «Mulighetshuset» KUBEN, vil vi i rapporten benevne KUBEN. KUBEN er en videreføring av og bygger idémessig på et tidligere prosjekt: «Samarbeid om fremtiden». Under skal vi kort redegjøre for dette prosjektet og de ideer som en ønsket å videreføre i KUBEN.

1.1 Samarbeid om fremtiden (2013-2015)

«Samarbeid for fremtiden» ble igangsatt på bakgrunn av et initiativ fra A-larm og ruskonsulenten i Søgne kommune. Prosjektet innbefattet et samarbeid mellom A-larm, Handelsforeningen og Søgne kommune (herunder NAV Søgne) og Agderforskning (nå NORCE). «Samarbeid for fremtiden» foregikk over tre år, og målet var at en skulle utvikle og prøve ut en ny samarbeidsmodell for å oppnå bedre oppfølging av unge personer med rusproblemer som hadde falt ut av videregående skole og/eller ikke funnet seg til rette i arbeidslivet. Deltakerne skulle være i aldersgruppen 20-30 år. Begrunnelsen for at nettopp denne gruppen ble valgt var at en mente de yngre ble bedre ivaretatt gjennom skole, SLT¹-koordinator og NAV.

¹ SLT står for Samordning av Lokale rus og kriminalitetsforebyggende Tiltak, og er et hjelpemiddel for å samordne rus og kriminalitetsforebyggende tiltak for barn og unge.

En viktig del i modellen var at deltakerne i prosjektet fikk oppfølging av en likeperson fra A-larm. I forkant av prosjektet hadde det vært et stadig større søkelys på empowerment og brukermedvirkning inn i helse- og omsorgssektoren, særlig på rusfeltet. Samtidig la politiske og faglige føringer til rette for et økt samarbeid mellom offentlig og ideell sektor (se for eksempel Samhandlingsreformen, Meld. St.nr, 47 (2008-2009), NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg) og tjenester som skjer utenfor de tradisjonelle rammene. Som et eksempel på dette blir likepersonarbeid nevnt i Stortingsmelding 10 (2012-2013), som «*et viktig supplement til tilbudet i regi av helse- og omsorgstjenesten*». Likepersonarbeid kan ta ulike former og kan benyttes ulikt ovenfor ulike brukergrupper. Videre, ifølge Stortingsmeldingen, handler likepersonsarbeid i store trekk om å dele erfaringsbasert kunnskap og de opplevelser man har hatt (Meld. St. (2012-2013), s. 23).

Likepersontjenester har de siste årene utviklet seg til å bli en av A-larms hovedvirksomheter. Likepersonene er personer som deler noe av den samme livserfaringen som deltakerne selv. I dette tilfellet deler de erfaringer knyttet til rusmiddelavhengighet. Likepersonene skal ha gjort seg noen erfaringer knyttet til det å komme i arbeid og aktivitet etter å ha vært utenfor ordinært arbeidsliv som følge av eget rusmisbruk, og benytter denne erfaringskompetansen i møte med deltaker. Likepersonene kan også ha erfaringer som pårørende til mennesker med rusavhengighet, og følger da opp andre pårørende. Målet har vært at likepersonene gjennom sine erfaringer kan gi deltakere en opplevelse av å bli møtt med forståelse og likeverdighet. Et viktig siktemål har også vært at likeperson er tilgjengelig for deltaker hele døgnet. Man har også hatt som mål at likeperson skal hjelpe deltaker med å bygge opp aktiviteter og sosialt nettverk utenfor rusmiljøet. Deltakerne har i tillegg fått nødvendig rusoppfølging via det offentlige tjenesteapparatet. Flere av dem har også mottatt offentlige stønader. Modellen legger også opp til at likepersonen skal være en støttespiller og rådgiver for deltakeren i møtet med det offentlige tjenesteapparatet. En annen viktig del av målet med modellen i prosjektet «Samarbeid for fremtiden» var at Søgne Handelsforening som en av samarbeidspartnerne, kunne legge til rette for at deltakerne fikk mulighet til å arbeide i det lokale næringslivets virksomheter. Også i jobb/arbeidspraksis har deltakerne kunnet få oppfølging fra likeperson. Likepersonene har derfor skullet bidra til å være en «tolk» inn mot samfunnet og følge deltakerne i ulike deler i det å etablere et nytt liv.

A-larm som organisasjon har i prosjektperioden for «Samarbeid for fremtiden» bidratt som koordinator mellom de ulike leddene i modellen. Selv om det var avklart hvilke parter som skulle delta i samarbeidet, var innholdet i samarbeidsmodellen ikke ferdig utviklet ved prosjektstart. Den ble utviklet i perioden ved hjelp av samarbeidsrelasjonene mellom aktørene i prosjektet, refleksjoner og erfaringer. Likepersonsordningen var i et tidlig stadium på dette tidspunktet, og under utprøving.

Samarbeidsaktørene i prosjektet «Samarbeid for fremtiden» ønsket ved prosjektavslutningen i 2015 å videreføre og ta utgangspunkt i de erfaringene de hadde gjort seg i prosjektet, og ønsket særlig å ta med seg likepersons- og samarbeidsmodellen i et nytt prosjekt, der grunntanken skulle være et aktivitetshus.

1.2 Samarbeidsprosjektets mål og problemstilling

Erfaringene fra «*Samarbeid om fremtiden*» er tatt med videre i etableringen av KUBEN. Hva KUBEN har tatt med av idéene fra denne oppstarten og hva KUBEN er i dag, kommer vi tilbake til i kapittel 4 og 5. Vi starter i kapittel 2 med å beskrive et utvalg av relevant litteratur. Det er på ingen måte ment å være en utfyllende litteraturliste. Vi nøyer oss med å peke på at en viktig beveggrunn til prosjektet «*Samarbeid om fremtiden*», og det påfølgende KUBEN-prosjektet, har vært å utvikle en ny modell for samhandling med målgruppen, som innebærer mer samhandling på tvers og styrket brukermedvirkning. Litteraturen rundt Kommune 3.0 (se kapittel 2) har vært retningsgivende med inspirasjon blant annet fra «Med hjerte for Arendal», som vi kjenner fra egen landsdel, og liknende modeller i Danmark. Litteratur om samskapning mellom kommune og ideell sektor, spesielt innen rus- og psykiatrifeltet, har også vært sentral.

Basert på prosjektbeskrivelsen og de mål som er beskrevet for samarbeidet i KUBEN (2016-2021) har vi valgt oss fire hovedproblemstillinger, som i noen grad henger tett sammen, som denne rapporteringen skal sette fokus på:

- Hvilke erfaringer har deltakerne hatt med KUBEN, de konkrete aktivitetene og bruk av likeperson?
- Hva har KUBEN som et aktivitetshus betydd for deltakerne?
- Hvilke erfaringer har de ulike aktører i samarbeidet gjort seg med samarbeidsmodellen, mål, forankring og utvikling i KUBEN?
- Hvilken betydning fikk innlemmingen av Søgne i nye Kristiansand kommune og koronapandemien for tilbudet og utviklingen av samarbeidet i KUBEN?

Denne rapporten er disponert som følger: I kapittel 2 gis en introduksjon til tematikken. Der presenteres noen utvalgte tema med tilhørende litteratur som anses sentrale for denne modellutprøvingen. Vår forskningstilnærming og våre data beskrives i kapittel 3. I kapittel 4 kommer vi nærmere inn på erfaringer med KUBEN fra ulike aktører, på de aktiviteter som en har hatt i KUBEN, herunder også likepersontjenesten, mens ulike perspektiver rundt samarbeidsmodellen, som mål, forankring og utvikling, diskuteres i kapittel 5. Kapittel 6 vies til en diskusjon hvor en trekker konklusjoner, og også peker på veier videre.

2. En introduksjon til tematikken

Som nevnt i forrige kapittel vil vi i dette kapitlet gi en kort presentasjon av noen sentrale tema med tilhørende litteratur, som er med å beskrive konteksten og de vitenskapelige trender som dannet fundamentet for samarbeidet om KUBEN (2016-2021). Det er ingen utfyllende liste, men ment som en introduksjon til tematikken. Vi har valgt å gi en kort fremstilling av disse temaområdene:

- ✓ Samskaping og innovasjon
- ✓ Innovasjon i offentlig sektor
- ✓ Offentlig samarbeid med frivillige organisasjoner
- ✓ Brukermidvirkning i arbeid om rusavhengighet
- ✓ Likepersonarbeid på rusfeltet
- ✓ Likepersonarbeid i A-larm

2.1 Samskaping og innovasjon

«Folkehelsemeldinga - Gode liv i eit trygt samfunn» legger vekt på at for å skape et bærekraftig folkehelsearbeid er det viktig at frivillig sektor, næringslivet og offentlige myndigheter må samarbeide om oppdraget (Helse- og omsorgsdepartementet 2019). Meldinga bygger videre på Meld. St.nr. 19 (2014–2015) «Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter», og er i tråd med helsepolitiske og faglige føringer de siste tiårene om et økt samarbeid og samskaping mellom sektorene. Folkehelsearbeidet er ikke et ansvar for det offentlige alene, her må flere deler av samfunnet bidra. Det innebærer en dreining fra velferdsstaten som tjenesteprodusent til at det er flere aktører som er med på å utvikle velferdstjenester (Heimburg & Hofstad 2019, Guribye 2016).

Kjernen i samskaping handler grunnleggende sett om å skape noe sammen. Mer spesifikt består det av en prosess der ulike aktører utvikler nye former for samfunnsmessig fellesskapsverdier (Heimburg & Hofstad 2019, s. 7). Samskaping har mange navn og blir ofte forbundet med begrepene «Kommune 3.0», «Nettverksstyring», «Sosial innovasjon» eller «Samarbeidsdrevet innovasjon». I praksis betegner dette, kort oppsummert, samarbeid og verdiskaping på tvers av ulike aktører, og ofte viser det til prosesser der offentlig og ikke-offentlig aktører er involvert. I denne sammenheng har det de siste årene utviklet seg stadig flere og mer formelle samarbeidsstrukturer mellom sektorene (Heimburg & Hofstad 2019, Torfing, Sørensen & Røiseland 2019).

Frivillig- eller ideelle aktører kan ha ulike roller og posisjon i samarbeidet med det offentlige, blant annet som politisk talerør mellom innbyggerne og myndighetene eller som sentrale aktører i utvikling av nye helsetjenester (Eimhjellen & Loga 2017). På denne

måten kan samskaping føre til innovative og tilrettelagte tjenester. Samtidig er det viktig å være klar over at denne type samskaping også kan by på utfordringer, blant annet knyttet til partenes ulike perspektiver og erfaringer, samt utfordringer knyttet til rolleavklaringer og forventninger til samarbeidet (Arnesen & Sivertsen 2021, Melby et. al 2017).

2.2 Innovasjon i offentlig sektor

Prosjektet KUBEN kan sees som en av mange former for nytenkning, eller *innovasjon* som foregår innenfor offentlig sektor generelt. Innovasjon i offentlig sektor, betyr i dette tilfellet at det offentlige gjør mer bruk av frivillig sektor. Noe av det innovative i samarbeidsmodellen i KUBEN, er at en ideell organisasjon og forskningen deltar sammen med kommunen. I forgjengeren var også det lokale næringslivet med i samarbeidet. Deler av oppfølgingsmetoden er også lite utprøvd i kommunal sektor, ved at det her inngår en likepersonstjeneste. Oppfølging fra likeperson er ikke en ordinær del av NAV sine tiltak eller kommunale tjenester. Likepersonstjenesten går utover det NAV og kommunen kan tilby, ved at likepersonen er tilgjengelig for brukeren hele døgnet. Gjennom følgeforskningen i et aksjonsforskningsperspektiv har også forskere vært tett involvert i forsøket med samarbeidsmodellen.

Når vi velger å bruke begrepet «innovasjon» i omtalen av dette prosjektet, er det fordi vi finner det relevant og anvendelig. Det finnes allerede en rekke forskningsprosjekter på ulike typer innovasjon innenfor offentlig sektor, selv om det er langt mindre og ikke er kommet like langt som forskningen på innovasjon i privat sektor. Flere av dem er definert som innovasjon ut ifra lignende kriterier som dette prosjektet (Ringholm m.fl. 2011). Et forskningsfelt som er voksende og verd å nevne her er knyttet til teorier rundt samarbeidsdrevne innovasjon i offentlige organisasjoner (se for eksempel Sørensen og Torfing 2012, Schultz Larsen og Lund 2012, Kinge 2012, NOU 2009:22). Denne litteraturen er relevant fordi initiativtakerne til prosjektet selv oppfatter det som en nyvinning. Det nyskapende med dette prosjektet, var samarbeidet mellom likeperson og offentlig sektor i oppfølging av unge voksne med rusproblematikk. Dette representerer en samarbeidsstruktur som vi ikke kjente til før når det gjelder denne målgruppen ved KUBENs oppstart. Etter hvert er det startet flere forsøk med likeperson også andre steder i landet og i andre kontekster, noe som har økt kunnskapen rundt bruk av likeperson og erfaringskompetanse.

2.3 Offentlig samarbeid med frivillige organisasjoner

De siste tiårene har befolkningens krav og forventninger til velferdsstaten økt, mens kommunale budsjettammer har blitt trangere både som følge av økt oppgaveoverføring

fra staten til kommunene og periodevise kutt i statlige overføringer til kommunene. Omorganisering av offentlig sektor, handler ofte om økt vekt på kostnadseffektivitet og rasjonalisering. Et resultat av dette kan være at flere av velferdsstatens kjerneoppgaver blir privatisert. Økningen i antallet aktører på tjenestesiden, fører til behov for økt juridisk og økonomisk kontroll fra det offentlige. Ifølge NOU 2003:19, bidrar dette til å endre forholdet mellom offentlige og frivillige aktører. Det har tidligere også vært mye samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor, men samarbeidet har vært uformelt og basert på tillit. Nå blir også dette samarbeidet gjenstand for kontroll, gjennom formelle avtaler, kontraktsfeste og resultatmåling. De økte kravene fører til at frivillige organisasjoner må sentralisere og profesjonalisere virksomheten, det kan igjen gå på bekostning av relasjonen til organisasjonens medlemmer og organisasjonenes særegenhet (NOU 2003:19). På en annen side, kan det skje at økte krav til kommunene fra innbyggerne og endringene i velferdsstatens utforming og finansiering også fører til nye muligheter og et annet handlingsrom for de frivillige organisasjonene. Relevant å nevne her er at vi senere i rapporten skal komme litt inn på hva reorganiseringen de siste par årene i A-larm har hatt for betydning for samarbeidsmodellen i KUBEN.

2.4 Brukermedvirkning i arbeid om rusavhengighet

Kommunene har et omfattende ansvarsområde innen rusfeltet. Det gjelder forebygging, identifisering, kartlegging, behandling og oppfølging av personer med rus og/eller psykiske problemer. Kommunen har også ansvar for behandling og oppfølging i samarbeid med spesialisthelsetjenesten. Det kommunale ansvaret er nedfelt i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (2011, §3). Kommunene er også forpliktet til brukermedvirkning gjennom Lov om pasient- og brukerrettigheter (1999, §3). Brukermedvirkning i helse- og omsorgssektoren er dermed ikke kun et viktig virkemiddel for å bedre og tilrettelegge tjenestene, men et prosessuelt krav (Helsedirektoratet 2017, Askheim 2017).

Brukermedvirkning er imidlertid et flertydig begrep som rommer mange ulike former for deltakelse, alt fra brukerdeltakelse i rådgivende organ til at brukerne uttrykker egne ønsker og behov og har reell innflytelse på utformingen av tjenestetilbudet til den enkelte (Askheim 2017, Klausen 2016, Meld. St. 30 (2019-2020)).

Brukermedvirkning defineres i Stortingsmelding nr. 34 (2015-2016) som at «*de som berøres av en beslutning, eller er brukere av tjenester, får innflytelse på tjenestetilbud og utforming av tjenestetilbudet*». Begrepet «brukermedvirkning» omfatter også de metoder og organisasjonsformer som skal bidra til at brukernes perspektiver og erfaringer preger utformingen av tjenesten i ulik grad (Meld. St. 34 (2015-2016)). Brukermedvirkning kan foregå på ulike nivåer. På individnivå, handler det om den enkeltes rettigheter og mulighet til å påvirke sitt hjelpe- eller behandlingstilbud. Da er det legitimt at brukeren fremmer sine egne personlige interesser. På tjeneste- og systemnivå handler brukermedvirkning ikke om den enkeltes brukers personlige historie og

erfaringer, men om brukerperspektivet på et mer generelt nivå. På tjenestenivå innebærer brukermedvirkning at brukere eller representanter for brukerne inngår i et likeverdig samarbeid med tjenesteapparatet under utforming eller endring av behandlingstilbud og tjenester. Brukermedvirkning på systemnivå handler om hjelpeapparatet som system. Her kan representanter for brukergrupper bli involvert gjennom diskusjoner og innspill om hvordan tjenestene virksomhet, ordninger og organisering bør utformes. Dette skjer som regel gjennom faste utvalg (Andreassen 2009, Myhra 2012, Torjussen m.fl. 2014). Sterkere brukermedvirkning er også et av målene med samhandlingsreformen (Meld. St. 47 (2008-2009)).

Et av argumentene for brukermedvirkning på systemnivå, er behovet for kunnskap for å utvikle best mulig tjenester i den kommunale rusomsorgen. Økt brukermedvirkning på både på individ- og systemnivået i den kommunale rusomsorgen, sier noe om en sterkere erkjennelse av at medvirkning har betydning for bedre sykdomsmestring og rehabilitering. Det kan også gjenspeile et demokratisk og humanistisk ståsted med sterkere vekt på individuelle og marginaliserte gruppers rettigheter. Samtidig er det fortsatt utfordringer knyttet til både holdninger og praksis i tjenesteapparatet når det gjelder reell brukermedvirkning blant rusavhengige (Askheim 2009, Torjussen m.fl. 2014.). Det kan videre hevdes at økt brukermedvirkning på ulike nivåer i det kommunale tjenesteapparatet ikke bare henger sammen med demokratiske eller humanistiske argumenter. Omforminger i velferdsstaten og økonomiske innstramminger i kommunale rammer, er også noe av forklaringen på at brukere dras inn i større grad og ilegges et større ansvar for eget sykdomsforløp.

Mange personer med rusproblemer kan defineres som marginaliserte, ved at de ofte er lite representert på grunnleggende samfunnsareaer som arbeidsliv, i utdanningssystemet eller politikk. Også når det gjelder å sikre brukermedvirkning innenfor rusfeltet i det offentlige tjenesteapparatet er det fortsatt store utfordringer. Samtidig vet vi at mange rusavhengige opplever en rekke barrierer i møte med hjelpeapparatet blant annet manglende tillit til systemer og tjenesteutøvere, byråkratiske hindringer og tjenestenes begrensede kapasitet og åpningstider (Lundeberg & Mjåland 2017). Manglende tillit til offentlige systemer kan blant annet hindre brukermedvirkning og erfaringsutveksling på ulike nivåer i tjenesteapparatet (Montesanti et al. 2017). Marginaliserte grupper kan også ha begrenset kapasitet eller motivasjon til å medvirke i tjenestene, på bakgrunn av sin livssituasjon (ibid).

Et av virkemidlene i dette prosjektet for bygge bro mellom tjenesteutøvere i kommunen og brukerne, og nå ut til aktuelle brukere, er likepersonstjenestene og bruk av erfaringskompetanse (som vi omtaler videre i neste kapittel og under kapittel 4).

2.5 Likepersonsarbeid

Likepersonsarbeid er en arena for erfaringsutveksling, der mennesker på bakgrunn av sin erfaringskompetanse støtter og hjelper andre i likende situasjoner. Likepersonsarbeid kan ta mange former og benyttes ulikt innenfor ulike brukergrupper. Eksempler på likepersonsarbeid kan være samtaler, selvhjelpsgrupper eller besøkstjenester (Sjåfjell & Myhra 2015), og benyttes blant annet innen psykisk helsearbeid, integreringsarbeid, ulike somatiske lidelser eller for pårørende (Rappana Olsen 2011, Torjussen mfl. 2014, Radlick 2020). Likepersonsarbeid er ikke et nytt fenomen og har lange tradisjonen innenfor ideell sektor, og fikk for alvor vind i seilene etter at det for første gang ble bevilget penger til likepersonsarbeid i statsbudsjettet i 1990 (Rappana Olsen 2011). Da som et virkemiddel i Regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede på bakgrunn av den unike kompetansen brukerne besitter (ibid).

Ulike typer likepersonsarbeid har også lange tradisjoner innen rusfeltet hvor ulike organisasjoner har benyttet et bredt spekter av likepersonstjenester i en årrekke, og er blant annet allmenn kjent gjennom Anonyme Alkoholikere (AA) og Anonyme Narkomane (NA). Likepersonsarbeid blir i stadig økende grad tatt i bruk som en del av behandlingsforløpet til mennesker med utfordringer med rus og forskning tyder på at et slikt tilbud kan være en viktig del av den samlede innsatsen innen forebygging, behandling og reetablering på rusfeltet (Reif et al. 2014, Meld. St. 26 2014-2015, Mydland & Kvanneid 2019). Likepersonsarbeid har ikke som hensikt å erstatte eksisterende helse- og omsorgstjenester eller fagkunnskapen i resten av hjelpeapparatet, men skal fungere som er supplement til øvrige behandlings- og rehabiliteringstilbud (Andreassen 2009).

Likepersonstjenesten vi her skal presentere er bygget opp på en noen annerledes måte sammenliknet med øvrige likepersonstjenester, blant annet ved at hver likeperson blir ansatt og får betalt for sitt arbeid som likeperson. Likepersonsarbeidet i A-larm forklares videre i avsnittet under.

2.6 Likepersonarbeidet i A-larm

Bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm har drevet med likepersonsarbeid siden organisasjonen først ble opprettet i Kristiansand i 1995, av mennesker som ønsket å skape et felleskap etter endt rusbehandling. Siden den gang har organisasjonen vokst og tilbyr nå en rekke tjenester til mennesker med utfordringer knyttet til rus og psykisk helse samt pårørende og ungdommer som faller litt utenfor, rundt om i Norge. Likepersonstjenester i form av en-til-en oppfølging har utviklet seg til å bli en av organisasjonen hovedvirksomheter, i tillegg til en rekke samtale- og aktivitetstilbud. I KUBEN-prosjektet består A-larms likepersonsarbeid av to ulike tilnærminger, som vi presenterer i det følgende:

1) Deltaker i prosjektet blir koblet til en likeperson på bakgrunn av blant annet alder, kjønn, rushistorie og ønsker for oppfølgingen. Dette er en fleksibel og oppsøkende en-til-en likepersonstjeneste hvor hver likeperson blir ansatt i en 10 % stilling for hver deltaker de følger opp. Likepersonen er tilgjengelig for deltakeren 24 timer i døgnet og tjenesten utformes ut fra deltakers ønsker og mål for oppfølgingen, gjennom en felles avtale mellom likeperson og deltaker. Oppfølging kan blant annet bestå av samtaler, aktiviteter, støtte inn mot offentlige systemer og generelt motivasjonsarbeid i rehabiliteringen (tjenesten er videre omtalt i Mydland & Kvanneid 2019 og Jentoft, Sivertsen & Mydland 2021).

2) Den andre måten prosjektet har tatt i bruk likepersonsarbeid i regi av A-larm er ved å ansette to likepersoner i aktivitetshuset i KUBEN, i en 20 % stilling hver. Deres likepersonsarbeid har hovedsakelig bestått av å arbeide sammen med kommunalt ansatte knyttet til planlegging og gjennomføring av aktiviteter på KUBEN i tillegg til den lokale – praten, som er en selvhjelpsgruppe. Samtaler med deltakere er sentralt. Deltakerne kan slite sosial isolasjon og psykiske utfordringer som gjør det vanskelig for dem å med å komme til KUBEN, en sentral oppgave er derfor å gjøre dem trygge. Måltidene utgjør i så måte en viktig sosial dimensjon. Siden likeperson har egenerfaring, opplever de å bli inkludert i KUBEN. Likepersonene i KUBEN har blant annet også arbeidet med å tilpasse aktivitetstilbudet til brukerne og bygge bro mellom offentlige tjenester og tjenesteutøvere og brukerne.

Det som i all hovedsak skiller likepersonstjenesten vi her omtaler fra øvrige likepersonsarbeid er at alle likepersoner som har arbeidet i KUBEN har blitt rekruttert, ansatt og lønnet av A-larm. Olsen og Grefberg (2001) har skrevet en veileder om likepersonsarbeid i funksjonshemmedes organisasjoner. Her ser vi at likepersonsordningen i KUBEN både har likheter og forskjeller med hva som beskrives rundt likepersonsarbeid hos Olsen og Grefberg (2001). En av de største forskjellene, er at forfatterne hevder at likepersonsarbeid bør være ulønnet. Begrunnelsen er at det er viktig at likepersonsarbeid bygger på frivillig innsats. Likepersonen bør likevel få dekket personlige utgifter knyttet til likepersonsarbeidet (Olsen og Grefberg 2001). Dette står i kontrast med likepersonsarbeidet i regi av A-larm, hvor likeperson får betalt. For mange av likepersonene er dette første jobben de har hatt. Andre har eller har hatt annet arbeid ved siden av. Likeperson er ikke offentlige ansatte, og skiller seg derfor fra erfaringskonsulenter. Likepersonsarbeidet i A-larm, har som mye annet likepersonsarbeid i Norge, fellestrekk med selvhjelpsgrupper. En kartlegging tyder på at det er liten kjennskap til og bruk av likepersonsarbeid innenfor den spesialiserte rusbehandlingen (Torjussen 2014). Men kunnskapen øker gradvis i takt med flere forsøk som er gjort med likepersoner innen ettervern i rusomsorgen, (se for eksempel Mydland og Kvanneid (2019), Jentoft mfl. (2021), Sørly, Sivertsen & Mydland (2021), Sivertsen & Mydland

(2021), Sivertsen, Sørly, Mydland & Ekberg (2021)).

Det som i all hovedsak skiller likepersonstjenesten vi her omtaler fra øvrige likepersonsarbeid, er at alle likepersoner som har arbeidet i KUBEN har blitt rekruttert, ansatt og lønnet av A-larm. For å bli likeperson i A-larm må man ha vært rusfri en tid før ansettelsen. Selv om en person har vært i behandling og hatt en rusfri periode betyr ikke det nødvendigvis at personen er ferdig behandlet (Vederhus, Hjerkin & Kristensen 2011). I A-larm handler dette først og fremst om at de som skal jobbe som likeperson har gjort seg nyttige erfaringer i egen tilfriskning, har evnen til å reflektere over egen prosess og tatt noen steg videre fra egen rushistorie. Som del av denne prosessen, for å lære mer om hvordan egenerfaring kan benyttes og for å bli bedre kjent med likepersonene, arrangeres det kurs for alle som ønsker å bli likeperson i A-larm. På kurset rettes det søkelyset mot ulike muligheter og utfordringer man kan møte i arbeidet, hvordan likepersonene kan benytte sin erfaringskompetanse, kunnskap om rettigheter og offentlige systemer, samt refleksjoner rundt egen rolle i deltakernes rusoppfølging. Kursene fokuserer videre på tema som erfaringskompetanse, recovery og brukermedvirkning, og arrangeres av en eller flere prosjektkoordinatører knyttet til det aktuelle prosjektet (Jentoft et. al 2022).

Likepersonene i A-larm får også tett oppfølging fra prosjektkoordinatørene i form av kontinuerlig, individuell veiledning, samt månedlige fellesveiledninger for alle likepersonene i prosjektet. Koordinator og likeperson har et tett samarbeid i arbeidet med deltakeren, og prosjektkoordinatørene er likepersonenes nærmeste overordnede. På samme måte som likeperson skal være tilgjengelig for deltakeren, skal også koordinator være tilgjengelig for likeperson som støtte og veileder i arbeidet.

Prosjektkoordinatørene skal i tillegg til å veilede likepersonene, rekruttere deltakere og likepersoner, holde god kontakt og koordinering inn mot samarbeidsaktørene og andre aktuelle instanser og behandlingsinstitusjoner på feltet.

3. Metodisk tilnærming og datatilfang

3.1 Innledning

Forskningen har vært spesielt rettet mot den innovative samarbeidsmodellen som har vært prøvd ut gjennom utviklingen av tilbudet i KUBEN. Forskningsspørsmålene er nettopp hvordan denne modellen har fungert, hvordan samarbeidet har fungert og hvilke erfaringer en har gjort seg med KUBEN. Enkelt sagt er det som skal undersøkes ikke selve prosjektorganiseringen i seg selv, men modellen for samarbeid som de som er involvert i oppfølgingen av deltakerne i prosjektet har brukt. I tillegg vil vi komme inn på hvilke konkrete erfaringer ulike aktører har hatt med KUBEN og hva KUBEN som et «Mulighetshus» har betydd for deltakerne.

Søgne kommune er representert gjennom prosjektleder, koordinator og ruskonsulent(er) fra kommunens rusoppfølgingstjeneste og fra starten av NAV Søgne. I tillegg er A-larm med fra frivillig sektor.

I et samarbeidsprosjekt som dette vil forskerne følge, gjennom dialog være med å videreutvikle, og ikke minst, dokumentere de aktiviteter som har vært i prosjektet. Prosjektet har vart i fem år, noe som er i overkant lenge når en er avhengig av kontinuitet hos de aktørene som deltar i samarbeidet. Derfor har samarbeidet vært rammet av utskifting av personell fra alle samarbeidsaktørene i prosjektet. Koronapandemien har ikke minst også gitt brudd i tjenesteleveransene og det trykket som et slikt prosjekt trenger for å levere optimalt (pandemien førte også til en prosjektforlengelse fra fire til fem år). Som ikke det var nok, ble Søgne kommune del av en kommunesammenslåing med Kristiansand og Songdalen kommune 1. januar 2020. I sum har alle disse faktorene bremset utviklingen i prosjektet, spesielt i 2020/2021. Denne siste perioden har forskerne samtidig prioritert å gjennomføre avsluttende datainnsamling.

3.2 Forskningstilnærmingen

Forskingstilnærmingen i dette prosjektet har vært aksjonsforskning (se for eksempel Greenwood & Levin 2007, Reason & Breadbury 2008). Aksjonsforskning kjennetegnes i hovedsak av en høy grad av involvering mellom forskere og aktører i det feltet det blir forsket på. Forskere og «problemeiere» inngår i et gjensidig og likeverdig forhold for å forsøke å utvikle praksisfeltet å forske på praksisen (Postholm, 2009). Aksjonsforskning har blitt valgt fordi denne tilnærmingen er egnet når en ønsker å innhente erfaringskunnskap, samtidig med at den kan bidra til læring og endring av praksis for dem som arbeider i prosjektet (Bjørndal 2004, Mydland & Ekberg 2019, Mydland & Nordstoga 2022). Det å dokumentere erfaringskunnskap fra dette prosjektet er særlig viktig med

tanke på at en eventuell vellykket samarbeidsmodell skal kunne implementeres i Kristiansand kommune og eventuelt i andre kommuner. Et typisk trekk ved aksjonsforskning er at det innebærer samarbeid mellom representanter fra praksisfeltet og forskere. Med representanter fra praksisfeltet, menes noen som kjenner feltet fra «innsiden» (her både brukere og praktikere i ulike roller). Hvilke grad av samarbeid som foregår og hvilken rollefordeling det er mellom de involverte kan variere stort. Her kan det skisseres flere ulike modeller og kombinasjoner av modeller. Vi viser til mer om Aksjonsforskning som metode i vedlegg 1.

3.3 Dataene

Tabell 1. Oversikt over forskningsaktiviteter (data) knyttet til KUBEN

Forskningsaktivitet	Anledninger/innhold
Deltakende observasjon, feltarbeid og referater	<ul style="list-style-type: none"> - Prosjektgruppemøter/styringsgruppemøter - Feltarbeid og deltakende observasjoner innen ulike aktiviteter i KUBEN
Individuelle intervjuer	<ul style="list-style-type: none"> - Deltakere (3) - Aktører i samarbeidet (prosjektleder (3), kommunekoordinator, forsker, A-Larm, Likemann) - Deltakerne i prosjektgruppen
Gruppeintervjuer /workshops	<ul style="list-style-type: none"> - Deltakere - Pårørende - Ansatte (rusoppfølgingsteamet, NAV) - Likemenn
Fagdager	<ul style="list-style-type: none"> - Ansatte i kommunen og A-larm - Rusoppfølgingsteamet i kommunen
Dokumentgjennomgang	<ul style="list-style-type: none"> - Forskning relatert til samarbeidsprosjektet - Dokumenter, referater, beskrivelser fra/om samarbeidet - Informasjon, skjemaer, beskrivelser, kursmateriell, m.m. fra A-Larm

For å få et godt grunnlag for å besvare forskningsspørsmålene benyttes alle data som er samlet inn i løpet av prosjektperioden. Rent praktisk har forskningen foregått ved at forskerne har deltatt på flere av arenaene i prosjektet, mest av alt i prosjektgruppa, hvor

det har vært møter stort sett hver måned før koronarestriksjonene slo inn. Forskere har også deltatt på styringsgruppemøtene som en hadde frem til disse møtene forsvant ut i forbindelse med kommunesammenslåingen 1. januar 2020, hvor Søgne ble innlemmet i nye Kristiansand kommune. Det er videre verdt å nevne at workshoper og fagdager ble holdt de første årene av prosjektperioden. Dette var for å kartlegge hvilke behov og ønsker, ikke minst deltakerne og pårørende hadde, når det gjaldt innhold og aktiviteter i KUBEN. Intervjuer er gjennomført i hele prosjektperioden, med unntak for i koronapandemien 2020/2021.

Vi kan for oversiktens skyld si at vi har en seks-delt datainnhenting:

- (1) Deltakende observasjon i møter, men også noen utvalgte aktiviteter
- (2) Referater fra prosjektgruppe- og de tidlige styringsgruppemøtene
- (3) Individuelle intervjuer med deltakere og individuelle intervjuer med aktører i samarbeidet (prosjektleder, kommunekoordinator, forsker, A-Larm, Likeperson), og i ett tilfelle daværende deltakere i prosjektgruppen
- (4) Gruppeintervjuer/workshops med deltakere, pårørende, ansatte (rusoppfølgingsteamet, NAV) og likeperson
- (5) Fagdager blant ansatte og rusoppfølgingsteamet
- (6) Gjennomgang og dokumentstudier av diverse prosjektdokumenter

Datainnsamlingen ble i hovedsak utført ved oppstarten og det siste året. Koronapandemien medførte i 2020 og ut på våren 2021 til ingen eller svært lav aktivitet i prosjektet, og av den grunn også mindre forskeraktivitet. Likepersonsoppfølgingen har imidlertid løpt hele tiden selv om volum og type aktiviteter har blitt påvirket. Endringer i forskerteamet i NORCE var også en medvirkende årsak til mindre periodevis aktivitet. Prosjektet har fulgt normale regler for datahåndtering innen forskningen og personvern hensyn er ivarettatt.

Denne rapporteringen er basert på kvalitativ forskning. Intervjuer, individuelle og gruppevis, ble valg da denne datainnsamlingsmetoden gir mulighet til å gå mer i dybden på problemstillingene. Det ble benyttet en semistrukturert intervjuguide i samtlige intervjuer, noe som gir rom for at også tema som intervjupersonene selv tar opp kan utdypes (Kvale 2001, Ryen 2012, Thagaard 2013). Et utvalg av de mest sentrale intervjuguidene er vedlagt. I samtlige intervjuer ble det tatt notater for hånd. Et typisk intervju tok en drøy time.

Spørsmålene i intervjuguidene var ganske åpne og stort sett gikk intervjuene over i en dialog om de mest sentrale temaene. Vi vurderer at nettopp denne bredden av informasjon gir oss et bredt og kvalitativt godt datagrunnlag. I sum gir den seksdelte datatilgangen ulike nyanser som vi anslår at til sammen gir et tilstrekkelig solid bilde. Samlet sett opplever vi derfor at studien gir en god forståelse av samarbeidet i «Mulighetshuset» KUBEN, hvilke rammebetingelser dette samarbeidet fikk, og hvilken betydning KUBEN har hatt for deltakerne.

4. Kuben – Aktivitetshus og Likepersonstjeneste

4.1 Innledning

Som nevnt innledningsvis, ble prosjektet KUBEN startet på bakgrunn av et initiativ fra samarbeidspartene i det foregående prosjektet «Samarbeid for fremtiden», tidligere Søgne kommune, bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm og NORCE (daværende Agderforskning). Partene ønsket å jobbe videre med erfaringene de sammen hadde gjort seg i perioden 2013-2015, og disse erfaringene ble formulert som ideen om et mulighetshus. Mulighetshuset skulle ikke bare representere et fysisk tilholdssted, men også gjenspeile et nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere møter innbyggere som på ulike måter er berørt av rusrelaterte utfordringer.

For å realisere og finansiere prosjektet og sette ideen ut i livet ble det jobbet aktivt med å få inn midler til å finansiere prosjektet, og det ble søkt midler i fellesskapet blant annet gjennom Helsedirektoratet, NAV (utvikling av sosiale tjenester) og skjønnsmidler hos Statsforvalteren (tidligere Fylkesmannen). Det skulle fort vise seg at det var utfordrende å få inn de store midlene og det tok noe tid før tilbudet i sin helhet kunne realiseres. Det ble også organisert en rekke workshops for å samle tanker, ideer og behov knyttet til hva KUBEN skulle være. Dette forarbeidet har i hovedsak resultert i to hovedvirkemidler i prosjektet: Et aktivitets- og oppfølgingstilbud knyttet til lokalene på KUBEN og et tilbud om en individuell og oppsøkende likepersonstjeneste. Formålet har vært at denne måten å tilby aktiviteter og gi oppfølging på i større grad skal bidra til å hente ut innbyggernes egne ressurser og bidrar til at ansatte i kommunen i samarbeid med ansatte fra ideell sektor kan jobbe mer recoveryorientert og lettere koble seg på deltakernes egne ønsker og behov. I denne delen av rapporten vil vi gjennomgå våre funn knyttet til aktivitetshuset KUBEN og likepersonstjenesten og se nærmere på hvilke erfaringer ansatte og deltakere har hatt med prosjektet.

4.2 Huset KUBEN

Da prosjektet startet opp i 2016 ønsket partene i samarbeide å skape en stor og sentral møteplass i Søgne kommune, der ulike kommunale tjenesteytere innen rus og psykisk helse kunne ha tilholdssted, slik at brukerne kunne finne ulike tjenester under samme tak. I tillegg til å samle de kommunale tjenestene på feltet under ett, var også tanken at huset skulle være et sosialt møtested med mulighet for vekst, aktiv brukermedvirkning og samhandling mellom tjenestene og brukerne – et mulighetshus. Mulighetshuset KUBEN skulle ikke kun være et fysisk sted, men skulle representere en ny måte å møte og følge

opp brukerne på. KUBEN hadde som mål om å utfordre hvordan oppfølgingen fungerte og hvorvidt den var tilstrekkelig tilpasset tjenestemottakerne. I KUBEN skulle likeverdighet mellom brukere og tjenesteytere stå i førersetet, et sted der brukerne selv skulle danne grunnlaget for hvordan oppfølgingen skulle foregå og der fokus skulle rettes mot brukernes egne ressurser. Brukerne skulle få spillerom til å ta en aktiv del i egen tilfriskningsprosess på bakgrunn av egne ønsker og mål. (Bildene under er tatt på KUBEN høsten 2021 av forsker Nina Jentoft).

På tross av strabasiøse mål for prosjektet lyktes det ikke partene å finne frem til et egnet lokale som kunne romme alt det KUBEN skulle være, og det tok tid før KUBEN tok form som et fysisk samlingssted. Etter hvert fant kommunen frem til et bygg på Stausland i Søgne. Her var bygningen mindre og ikke like sentral som ønsket, men ble etter hvert et lavterskel samlingssted for mennesker med ulike utfordringer knyttet til rus. Likevel har mangelen på et egnet lokale vært en gjentakende utfordring som har fulgt arbeidet i dette prosjektet og satt begrensinger for de planene som var lagt, slik en av de kommunale samarbeidsaktørene i prosjektet her oppsummerer på en representativ måte:

En veldig uheldig ting er lokaler, vi har hatt veldig uegnete lokaler, veldig små lokaler og vi har jo på en måte.. i mitt indre har KUBEN egentlig et potensiale til å bli veldig stort. Og at det er et sted folk kan stikke innom, og at de har en tilhørighetsfølelse og vi alle er aktører på den arenaen da. Et sted folk bare stikker innom og kan være. Og at jeg kunne hatt kontor der og når jeg går ut av kontoret kommer jeg inn på en arena der.. der det skjer.

Videre ble det snakket i prosjektgruppen om at mye av bakgrunnen for dette var manglende forankring i kommunen (dette kommer vi også tilbake til i kapittel 5):

Vi må ha drahjelp og aksept fra kommunen for dette, så vi fikk litt tilretteleggelse for lokaler og blir tatt med i den kabalen. Vi har en uegnet beliggenhet og uegnet lokaler.

Slik som det her påpekes har geografisk beliggenhet også bidratt til å skape begrensinger for å nå ut til ulike brukergrupper. Et av tiltakene som er blitt gjort for å nå ut til flere brukere, og oppfordre til deltakelse, er at aktivitetslederne har hentet brukerne hjemme og tatt de med på ulike aktiviteter. På denne måten har tilbudet vært en mer oppsøkende og tilrettelagt tjeneste og bidratt til at mennesker som ikke har kapasitet til selv å møte opp har hatt et tilbud å gå til. Prosjektet har gjennom A-larm hatt tilgang til en bil med sju seter. Likevel har dette av praktiske hensyn samtidig bidratt til et begrenset antall deltakere på enkelte aktivitetstilbud, og dermed har disse aktivitetene ikke vært like åpne for nye deltakere som først tenkt.

4.3 Aktivitetstilbudet i KUBEN

På tross av noe begrensede lokaler har KUBEN fungert som et samlingssted der mennesker med utfordringer knyttet til rus har hatt et tilbud i lokalmiljøet. Gjennom prosjektperioden har tilbudene på KUBEN variert både i omfang og form. I dette avsnittet vil vi presentere aktivitetstilbudet som har vært i løpet av prosjektperioden.

Tanken med aktivitets- og oppfølgingstilbudet i KUBEN var at alle som ønsket kunne delta, og at det skulle legges til rette for at deltakerne selv skulle være med på å forme tilbudene og på denne måten stimulere reell brukermedvirkning innen det kommunale helse- og omsorgstilbudet. Som en del av det å være en aktiv deltaker i eget liv og tilfriskningsprosess, ønsket prosjektgruppen at deltakerne selv skulle arrangere aktiviteter basert på sine egne ønsker og interesser. I praksis har dette blitt gjennomført i liten grad og aktivitetstilbud er hovedsakelig arrangert av ansatte i kommunen eller av de to likepersonene som har vært ansatt i deltidsstilling i prosjektet. Likevel har de ansatte i prosjektet vært lydhøre for deltakernes forslag og ønsker og organisert og tilrettelagt aktiviteter ut fra dette.

Tabell 2. Oversikten under er hentet fra en aktivitetsoversikt som ble laget i 2019.

MANDAG	TIRSDAG	ONSDAG	TORS DAG	FREDAG	LØRDAG	SØNDAG
	0900 – 1300 Kuben aktivitet Kubenkjelleren	0900 – 1200 Åpen frokost Kubenkjelleren		0900 – 1300 Kuben aktivitet, Kubenkjelleren		
	1000 – 1400 Aktivitetskarusellen, Kontakt xxxxxx					
		1300 – 1500 Åpen tur, møt opp ved Kubenkjelleren				
				1530 - 1630 Åpen trening Nygårdshallen		
	1900 – 2000 Henting av matposer, Kubenkjelleren	1800 – 2000 Utlevering brukerutstyr, Kubenkjelleren	1900 – 2000 Henting av matposer Kubenkjelleren			
1900 – 2000 Åpen stue Kubenkjelleren	1900 – 2000 Åpen stue, Kubenkjelleren	1900 – 2000 Åpen stue, Kubenkjelleren	1900 – 2000 Åpen stue, Kubenkjelleren	1900 – 2000 Åpen stue, Kubenkjelleren	1730 – 1830 Åpen stue, Kubenkjelleren	1730 – 1830 Åpen stue, Kubenkjelleren

Som tidligere nevnt har aktivitetstilbudet variert i perioden, og dette er kun ment som et eksempel på tilbudet som har vært. I tillegg til faste aktiviteter på KUBEN, slik vi ser i oversikten over, er det i prosjektperioden arrangert yogatimer, ridning, spillekvelder, bowling, turer til Dyreparken i Kristiansand, turer i nærmiljøet, besøk til museer, besøk på biblioteket, felles matlaging, gått på bruktbuikker, kreative verksted, ulike kurs, mm. Noen av tanken bak disse aktivitetene har vært å skape positive opplevelser for deltakerne på KUBEN og gjøre dem bedre rustet til selv å oppsøke slike arenaer på egenhånd. Gjennom aktivitetene har prosjektene også hatt som delmål å stimulere deltakelse på positive rusfrie arenaer som på sikt kan føre til deltakelse i ulike deler av det øvrige samfunnet og arbeidslivet.

Som nevnt tidligere ble en del av aktivitetstilbudene stoppet opp i en lengre periode på grunn av koronapandemien. Det som besto av tilbud, var matutdeling og mindre grupper

som ble kalt «Skogsgruppa» og «Båtgruppa». Skogsgruppa har bestått av en gruppe som har hogget ved og gjort andre aktiviteter i skogen, mens båtgruppa har vært på båttur og plukket søppel i skjærgården samt restaurert en båt som kommunen hadde gått til innkjøp av.

Aktiviteter i KUBEN: Ansattes perspektiver og mål for oppfølging

I dette avsnittet vil vi oppsummere noen hovedfunn knyttet til ansattes perspektiver rundt aktiviteter og oppfølging knyttet til KUBEN. Funnene er basert på intervjuer med både ansatte i kommunen og A-larm, samt referat fra møter, og feltarbeid på tre uke aktiviteter i KUBEN.

«Man er på en samme arena. Det er en god greie»

Det som i hovedsak skiller KUBEN fra andre tilbud for deltakergruppen i kommunen er at sykdomsfokus, rammer og rutiner blir satt i baksetet. På KUBEN skulle det være fokus på å komme som man er og det skulle være en arena der alle parter var likeverdige aktører. Avstanden mellom ansatte og deltaker skulle viskes bort og det skulle være større fokus på sosialt samvær og likheter. En av de kommunalt ansatte reflekterer nedenfor over sin rolle som miljøarbeider og det hun syns er givende med jobben i KUBEN:

Jeg syns jo, god miljøterapi er veldig fint å jobbe ut fra arenaer der man er likeverdig og man har mulighet til å gjøre de samme tingene. Det som har vært veldig kult er å ha en arena der man kan samles og gode ideer som kan settes ut i live, om de er fra meg selv eller deltakerne. Vi er jo alle deltakere ser jeg det som. Hvis det er muligheter for å gjennomføre en god ide, er det jo helt topp. Det å få være med på og det å tilrettelegge for aktiviteter er i grunnen noe av det jeg syns er mest givende når det gjelder miljøterapeutisk arbeid.

Ifølge en av likepersonene som har jobbet i KUBEN har dette vært en positiv arena å være på, også for han:

Den beste arbeidsplassen jeg noen gang har hatt. Både i forhold til de som bor rundt her, aktive i rus, og de som jobber her. Har blitt en del av laget. (...) Jeg visste ikke at min fortid som narkoman kunne brukes til noe. (...) Og jeg har fått vite at jeg er god til det også. En fin reise.

For han var det sentralt å vite at han var en del av noe og at hans erfaringer kunne brukes til noe nyttig. Det at de møttes på et likt grunnlag, ga han følelsen av å være del av noe og at de dro i samme retning. Dette er i tråd med funn fra likende prosjekter, som peker på at

det å jobbe som likeperson kan ha positiv effekt også på deres egen tilfriskning (Sivertsen & Mydland 2021, Sørly et al. 2021). For deltakere, kommunalt ansatte og for likepersonene ble det, som en av de ansatte sa: «en arena å utvikle seg på». De ansatte opplevde også at det var lettere å skape relasjoner og tillit i møte med deltakere på en aktivitetsarena og dette kunne føles mer naturlig enn å lage faste møtepunkt, slik de gjerne ellers gjør i kommunal regi, slik en kommunalt ansatt her gir uttrykk for:

Det har vært en veldig naturlig del i forhold til at vi har hatt en aktivitetsarena. Det i seg selv er veldig bra. Det skaper gode relasjoner og det skaper gode tillitsforhold. Det er mye-mye større naturlighet å kunne invitere inn på en aktivitetsarena enn det å spørre om man kan komme på besøk «skal du og meg gå en tur». Det har sine fordeler, det har det, absolutt. Man trenger ikke ha det store fokuset på «hva er problemet ditt i dag».

En arena for mestring/ «Mestring gir mulighet for fremgang»

For å nå ut til deltakere som hadde vanskeligheter med å komme seg ut og som levde i en hverdag preget av rus, isolasjon og/eller psykisk utfordringer, var det viktig å tilrettelegge og skape aktiviteter i samarbeid med deltakerne selv, og på den måten legge opp til at deltakerne kunne oppleve mestring. Slik som en av de ansatte her gir uttrykk for:

Men det å skape aktivitetsarena gir mulighet for mestring, og mestring gir mulighet for fremgang, og det er veldig bra. Kan være lettere å ta tak i egen situasjon. Kan være. KUBEN er en vanvittig bra arena i forhold til at du kan komme der akkurat som du er. Det er et veldig bra utgangspunkt å treffe folk i.

For flere som kom til KUBEN, hadde det vært utfordrende å delta på en slik arena og for mange var det i begynnelsen nok å bare møte opp. Sakte, men sikkert, så de ansatte fremgang blant deltakerne. Da hadde det hjulpet at rammene for tjenesten hadde gitt rom og fleksibilitet i begynnelsen:

I den båtgruppen handler det om at vi prøver å komme oss av gårde til et visst klokkeslett, det går veldig sjeldent, men vi kommer oss av gårde (latter). På sikt kan man få inn tidsrutiner også, men det er ikke det viktigste. Det viktigste er å gi noe innhold i hverdagen, noe utenom det man er vant med.

For de ansatte handlet jobben mye om å gi deltakerne noen gode opplevelser og noe å fylle hverdagen med, som igjen kunne motivere for videre deltakelse og tilfriskning. Flere av deltakerne i KUBEN har gått videre til andre aktiviteter eller fått seg jobb, og for flere startet denne prosessen på KUBEN.

Målgruppe: Hvem skal KUBEN være for?

Gjennom prosjektperioden har det vært en gjentakende problemstilling knyttet til hvilken målgruppe KUBEN skulle jobbe mot. I oppstarten av KUBEN var det tenkt at tilbudene skulle tilrettelegges for samtlige innbyggere som på ulike måter er berørt av rus-/ROP relaterte utfordringer, men på bakgrunn av begrensninger knyttet til finansiering og lokaler, ble dette vanskelig å gjennomføre. Likevel ble det ikke gjort noen tydelige avklaringer knyttet til målgruppe i prosjektgruppen.

Skulle det være for mennesker i aktiv rus eller ikke? Skulle det være frivillige og lavterskel tilbud, eller som en del av aktivitetsplikten gjennom NAV? De første årene av KUBEN var det eksempelvis et samarbeid med NAV hvor noen av deltakere ble sendt til KUBEN som del av deres arbeids- eller aktivitetsplikt, og bakgrunnen for deltakelse ble derfor forskjellig fra de deltakerne i KUBEN som deltok etter eget ønske og initiativ. Dette skapte utfordringer og gruppering innad i KUBEN. En kommunalt ansatt forteller her om sine erfaringer knyttet til dette, da han ble spurt om hvem han tenkte tilbudet var best egnet for:

Jeg tenker at i og med at det er et lavterskeltilbud, at mennesker som kan benytte seg av lavterskeltilbud, er de som kan dra best nytte av det. Det begrunner jeg med at vi har hatt et prosjekt der NAV var involvert. Der folk har kommet på KUBEN som en del av arbeids- eller aktivitetsplikt og det ser man at det har hatt sine forskjellige måter å fungere på. Da er du ikke der på egen vilje, men å være på aktivitetsplikt sendt gjennom et vedtak på NAV. (...) Ja da er forutsetningene ganske forskjellige. Og det kan bli et urettferdig perspektiv i det. Der noen kan gå og komme som de vil. Noe av tanken jeg syns er fint er nettopp det å komme når du har mulighet i deg selv å komme, og så kan du gå når det passer for deg selv. Det er viktig tenker jeg.

Det at noen kunne komme og gå som de ville mens andre var der som en del av aktivitetsplikt i NAV, bidro til å lage grupperinger i KUBEN. Det ble adressert på flere av samarbeidsmøtene som noe som ikke var i tråd med målene for prosjektet og den recoveryorienterte tilnærmingen som prosjektet la til grunn. Dette samarbeidet med NAV ble etter hvert avvirket. De ansatte i KUBEN, både fra kommune og A-larm, var samstemte i sine erfaringer om at tilbudet burde være et lavterskeltilbud til mennesker som har utfordringer knyttet til rus:

Jeg tenker at rus er noe av det som det vi jobber med. De fleste vi har et samarbeid med i den enheten jeg jobber med, har gjerne en rusproblematikk knyttet opp i sin hverdag. Så for meg blir det veldig naturlig at mennesker kan komme å være ruspåvirket. Det er det. Jeg tror nok det har vært noe utfordrende for de som har vært på vedtak fra NAV og som gjerne ikke har hatt en rusproblematikk. Det har

blitt litt stigmatiserende.

En av likepersonene i prosjektet sier at det beste med KUBEN er nettopp at deltakerne kan komme slik de er og den formen de er i:

Det er den tryggheten og det menneskemøtet som skjer her nede. Den trygge arenaen, du kan komme som du er. Du kan komme i den formen du er. Vi hiver deg ikke ut. Så blir det aktivitetene, pusse båten, hogge ved. Sosiale biten rundt aktiviteter. En inngangsport til et rusfritt liv en gang.

For de ansatte var det også naturlig å tenke at for mange av deres deltakere er bruk av rusmidler en forutsetning for at de skulle ta steget å møte opp på KUBEN. En av de sa det slik: «*Ja selvfølgelig kan det være at det er noen som må ha midler for å komme dit og å tråkke over den terskelen*». Samtidig understrekte de ansatte at dersom noen var veldig påvirket av rusmidler, ønsket de å skjerme dem for seg selv eller andre deltakere, da ble det foreslått en luftetur eller en samtale mellom deltakeren og de ansatte.

Det at det er et lavterskeltilbud som alle kan komme til, rus eller ikke, mente de ansatte var viktig. Det var viktig å ha noe å gå til og en arena der de kunne føle seg velkommen, og disse opplevelsene kunne videre bidra til å motivere for videre deltakelse og et liv uten bruk av rusmidler. De vi har intervjuet, kjente heller ikke til likende tilbud i nærmiljøet som var åpne for mennesker i aktiv rus, noe som kan tyde på at det er en mangelvare.

Likepersonsarbeid i KUBEN

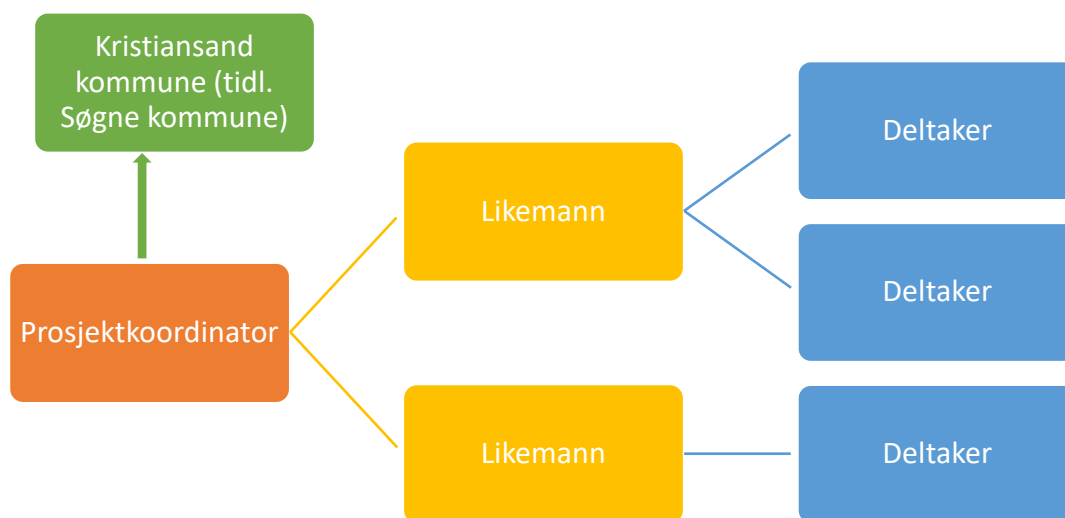
Som nevnt innledningsvis, i kapittel 2, kan likepersonsarbeid innebefatte mange ulike former for oppfølging og erfaringsutveksling. Under skal vi gi en kort oversikt over hvordan likepersonstjenestene har fungert i dette prosjektet. Her er det benyttet to ulike fremgangsmetoder:

En sentral del av aktiviteten i prosjektet har vært en likepersonstjeneste i form av en tilpasset og fleksibel en-til-en oppfølging, der likeperson kobles mot en eller flere deltakere. I denne likepersonstjenesten blir en deltaker koblet til en likeperson på bakgrunn av deltakers ønsker og mål for oppfølgingen, samt rushistorikk, kjønn og alder. Det er prosjektkoordinatoren for likepersonsprosjektet som kobler likeperson og deltaker, og som er likepersonens nærmeste overordnede, samt har en veiledende rolle ovenfor likepersonene. Som en del av kvalitetssikringen av tjenesten har denne koordinatoren også jevnlig kontakt med deltakerne i prosjektet. Rekruttering av aktuelle deltakere har blitt gjort på bakgrunn av samarbeid og jevnlig kontakt mellom kommunale aktører og prosjektkoordinatoren.

Her har kommunale aktører som er tett koblet på brukerne meldt inn behov og ønsker til koordinator, slik figur 1 bidrar til å illustrere. Dersom den aktuelle brukeren ønsker oppfølging fra en likeperson arrangerer prosjektkoordinator så et koblingsmøte. På møte opprettes det en kontrakt mellom A-larm og deltakeren blant annet knyttet til taushetsplikt og hvem deltakeren ønsker å dele informasjon med. Likeperson og deltaker planlegger deretter hvordan oppfølging skal fungere og hvilke mål de ønsker å jobbe mot.

Den individuelle oppfølgingen fra en likeperson er ikke nødvendigvis koblet opp mot lokalene og det øvrige tilbudet i KUBEN. Likevel har flere av likeperson-deltaker- parene valgt å delta på aktiviteter sammen eller så har likeperson fungert som en døråpner eller brobygger inn mot tilbudet. Det er ikke ført noe nøyaktig oversikt over hvor mange deltakere som har fått oppfølging av en likeperson i prosjektperioden, men ifølge en oversikt fra A-larm har det vært om lag ti deltakere som har fått individuell oppfølging fra en likeperson.

To av deltakeren i 2020 har fått oppfølging knyttet til sine erfaringer som pårørende til mennesker med rusavhengighet. Gjennomsnittsalderen blant deltakerne har ligget på rundt 40 år i prosjektperioden, og kontakten mellom likeperson og deltaker har bestått i personlige møter, kontakt gjennom telefonsamtaler, SMS, sosiale medier, samarbeidsmøter og ansvarsgruppemøter.

Figur 1: Modell for samarbeid: Individuell likepersonstjeneste (hentet fra Jentoft et al. 2021).

Den andre fremgangsmetoden likepersonene har benyttet i dette prosjektet er noe

annerledes, men er likeledes basert på et tett samarbeid mellom likeperson, kommunalt ansatte og deltakere. De to likepersonene som har vært ansatt i en 20 % stilling gjennom A-larm har vært tilgjengelig på KUBEN og deltatt på og arrangert ulike aktiviteter og samlingspunkt for deltakerne. Disse aktivitetene har bestått av samtale- og/eller selvhjelpsgrupper, felles måltider, turer og aktiviteter basert på deltakernes egne ønsker. Likepersonene har ikke vært koblet til enkelte deltakere, men vært til stede på KUBEN som del av et lavterskeltilbud som skal være tilgjengelig for alle som kommer til KUBEN.

En sentral del av arbeidet til de to likepersonene har vært å bygge bro mellom de kommunale tjenestene og deltakerne i kraft sine egne erfaringer, og benyttet erfaringskompetansen til å skape tillit og motivere og veilede deltakerne som kommer til KUBEN.

4.4 Hva har KUBEN vært for deltakerne?

I dette avsnittet tar vi utgangspunkt i deltakernes egne opplevelser og erfaringer knyttet til tjenestene i regi av KUBEN, både i form av aktivitetstilbud og likepersonsoppfølging. Det har kun lyktes forskerne i prosjektet å nå ut til tre intervjupersoner med erfaringer knyttet til det å være deltaker i KUBEN. Det som presenteres i avsnittet må derfor sees i lys av de begrensninger dette kan medføre. Datamaterialet fra deltakerne må derfor sees i sammenheng med øvrig datamateriale fra prosjektet, som møterefertat, intervjuer og tilbakemeldinger fra likepersoner tilknyttet prosjektet. Funn knyttet til den individuelle likepersonsoppfølgingen støttes også opp av forskningslitteratur fra likende prosjekter og erfaringer med likepersonsoppfølging fra A-larm.

Aktivitetstilbudet i KUBEN

For alle deltakerne vi intervjuet representerte aktivitetstilbudet i KUBEN et samlingspunkt, et sted der de kunne komme å være sosiale, å ha noe å gå til i hverdagen, et sted man kan lufte tanker uten å føle seg dømt, bryte ut av isolasjon eller bare være i trygge omgivelser. KUBEN representerte også en arena der de kunne møte likesinnede og får råd og veiledning fra noen som hadde gått veien før dem. Det at det var noen med egenerfaring som jobbet på KUBEN trekkes frem av deltakerne som viktig, slik en av deltakerne her gir uttrykk for: *Det er de med brukererfaring som forstår deg best. (...) Hvis alle bare var teoretikere hadde det ikke fungert. Det at jeg kan prate med en som har vært der selv, gjør at en kan prate på en annen måte. Noen ganger holder det med et blikk og han forstår.* For noen hadde dette også bidratt til at de turte å «ta steget», og møte opp på KUBEN. For det i seg selv kunne representere en betydelig terskel.

Deltakerne vi intervjuet var generelt svært positive til tilbudene og ga uttrykk for at det var viktig å ha en tjeneste som var tilrettelagt for deres behov og ønsker. Det kunne dreie seg om samtaler og råd eller mer praktiske utfordringer. Det at de som trenger det kan bli

hentet til aktiviteter, trekkes frem som en særlig viktig del av det å tilrettelegge for brukergruppen. En av de sier det slik: *Det at de henter oss, har betydd alt. Det er veldig vanskelig busstilbud. Det hadde vært veldig mye stress, og jeg hadde nok ikke kommet her.* Samtlige av deltakerne vi var i kontakt med ga uttrykk for at de følte seg ivaretatt og lyttet til: *«De er alltid åpne for innspill og er interessert i å få innspill. De ønsker å ta vare på deg som individ og få deg med i gruppa. At alle er en del av det.»*

Imøtekommelse av personale, både fra kommune og ansatte fra A-larm, trekkes også frem av deltakerne som svært positivt. På spørsmål om hvordan deltakerne følte de ble møtt av de ansatte på KUBEN, var det en av deltakerne som svarte følgende: *«Fantastisk. Var en enkel gjeng å prate med, alltid velkommen. Avslappende mennesker, bona plantet på bakken. Mye humor. Det var enkelt å snakke med dem hvis du sleit. De ville høre. Ikke stress, ikke mas, og aldri sure.»*

KUBEN var et trygt sted å komme der deltakerne opplevde å bli møtt av mennesker med likeverd. De ga uttrykk for at på KUBEN var det ikke stort skille mellom ansatte og deltakere, og at dette bidro til at det var lettere å prate om både hverdagslige ting eller om det var noe de slet med. En av deltakerne hadde vært litt usikker da han først kom til KUBEN, og forteller om her om en utvikling: *Begynte med røyk og kaffe, så litt lunsj. Lagde mat og dekket på. På det meste var vi 10 inkludert beboere som bor rundt her.* Videre forteller deltakeren at dette hadde hatt store konsekvenser for hen da tilbudet ble stengt i forbindelse med koronarestriksjonene:

Det har vært stengt ned. Jeg har vært på fylla i 1,5 år, og skulle gjerne vært her. Men alt har gått i tusen knas. Jeg vet mange har falt av lasset. Vanskelig. Dumt, for var egentlig i en god stim før det. Men de har kommet på besøk. Hvordan står det til? Holdt litt øye med meg.

På tross av at ansatte på KUBEN holdt et øye med deltakeren, var ikke dette nok og han fikk et tilbakefall som har kostet han mye. Tilbudet hadde gjort at han hadde brukt mindre rus og så lysere på fremtiden: *Jeg ønsker å bygge meg opp til en liten jobb, men så kom covid.* For han var det viktig å ha et sted å møte andre, der han følte at han kunne bidra og komme ut av isolasjon og bryte de negative mønstrene. Denne deltakeren hadde heller ikke andre faste kommunale tiltak. Dette viser til viktigheten av slike tilbud i nærmiljøet, slik en av de andre deltakerne reflekterte rundt: *Det trenger ikke å være så mye mer. Men et lite lokalt tilbud hver dag, hjelper utrolig.*

På spørsmål om hva som bør ligge til rette for at et slik tilbud skal bli benyttet, svarer en av deltakerne:

Det skulle vært mer aktiviteter i Søgne, gå turer, ski, jobbing etc. Bare en ikke blir glemt her ute. En er sårbar, og da føler en seg tryggere her ute. Bare det å gå

gjennom byen er krevende, da kan du få tak i ting. Ting du ikke skal ha, men ikke klarer å stå imot.

I likhet med denne deltakeren nevnte også de andre deltakerne at de ønsket et lokalt tilbud og at dette var en forutsetning for at tilbudet skulle bli benyttet. Etter kommunesammenslåingen i 2020 var de bekymret for at alle tilbudene skulle legges i Kristiansand sentrum, da det å oppsøke sentrum ville betydd en ekstra utgift, eller kunne bidra til å trigge avhengighet eller dårlige erfaringer fra rusmiljøet.

Reell brukermedvirkning handler ikke kun om å tilrettelegge for behov, men aktivt inkorporere brukerne i planlegging og gjennomføring av tjenester og tiltak. Samtidig som brukerne opplevde at det de ble lyttet til og tilrettelagt for i KUBEN, var det også en av deltakerne som presiserte at man måtte være litt «frempå» for å kunne påvirke tjenestene i KUBEN. Dette kan tyde på at det bør legges bedre til rette for aktiv og bevisst brukermedvirkning inn i slike prosjekter, også fra de som ikke snakker høyt.

Samtidig er en av målene for prosjektet at deltakeren selv skal være aktiv i eget liv og tilfriskning. Dette hadde også en av deltakerne selv reflektert rundt: *«Jo mer jeg gir av meg selv, jo bedre blir det. Så det handler mye om deg selv. Jeg synes egentlig de gjør mye og egentlig mer enn en kan forvente. For min del er det jeg som stanser ting, er problemet, ikke dem.»* Det å finne balansen mellom at deltakerne selv tar aktiv del, samtidig som man skal legge til rette for et tilgjengelig og lavterskel tilbud som skal romme mange ulike personer og brukergrupper er en stor utfordring og balanseøvelse. Dette viser at det bør jobbes med å konkretisere og avgrense målene for ulike deler av slike prosjekt.

4.5 Individuell likepersonstjeneste

I tråd med funn fra likende prosjekter (Mydland & Kvanneid 2019, Jentoft et al. 2021, Sivertsen et al. 2021, Sivertsen & Mydland 2021), har likepersonene i dette prosjektet også hatt en bred rolle overfor deltakerne. Alt fra en samtalekompis, til en som bidro med kontakten inn mot offentlige tjenester, til en som stilte opp knyttet til praktiske utfordringer. Tjenesten representerte et fleksibelt og oppsøkende tilbud, som var tilpasset hver enkelt deltakers ønsker. I tråd med øvrige forskningsmateriale hadde likepersonstjenesten hatt en stor betydning også for deltakerne i dette prosjektet. Likepersonstjenesten skiller seg fra andre kommunale tjenester blant annet på bakgrunn av tilgjengelighet, fleksibilitet og erfaringskompetanse. En likeperson er tilgjengelig for deltakeren også utenfor ordinær arbeidstid og møter deltakeren «der de er». Deltakerne opplevde også en stor fleksibilitet i oppfølgingen, både med tanke på innhold og kontakten dem imellom, og at kontakten med likeperson var basert på samarbeid og tillit.

I kraft av egen erfaringskompetanse har likepersonene hjulpet deltakerne med å sette ord på det de går gjennom og vært en motivasjon i tilfriskning. Sitatet under er hentet fra en

av deltakeren i KUBEN som hadde hatt mentor i om lag et år. Han oppsummerer sine erfaringer på følgende måte:

[I begynnelsen] traff jeg mentor 3-4 ganger i uka, helt nødvendig. Viktig at mentor tar kontakt for meg, ellers hadde det gått nedennom og hjem. Jeg har hatt han som en samtalepartner og en kompis. At en finner på noe sammen. Kino eller bading. Nå mistet jeg sertifikatet, da trengte jeg hjelp til handling etc. Men det handler jo også om hva han har tid til. Men det beste er å komme seg ut av huset, en kjøretur eller noe. For å få nye inntrykk. Han har hjulpet meg å bli kjent med alt det frivillige arbeidet rundt omkring. Det er mye. Så må en finne det som passer seg. Han har satt meg i kontakt med Bymisjonen, vært med til lege, vært med på ansvarsgruppemøte.

4.6 Noen avsluttende kommentarer

Arbeidet med KUBEN har hatt noen utfordringer, særlig knyttet til å finne et egnet lokale og dette har igjen lagt enkelte begrensninger på tilbudet som har blitt tilbudt gjennom prosjektperioden, og hvor mange brukere prosjektet har nådd ut til. Særlig gjennom 2020 og store deler av 2021 har prosjektet vært skadelidende under koronarestriksjoner og manglende avklaringer knyttet til kommunesammenslåing (dette kommer vi videre inn på under kapittel 5). Likevel er det gjennom prosjektperioden blitt arbeidet med ulike tiltak for å tilrettelegge for deltakelse fra brukergruppen og prosjektet har vært i stadig utvikling.

De menneskene tilbudet har nådd ut til gir uttrykk for at de er svært fornøyde med tilbudet – både i form av aktiviteter ut fra lokale på KUBEN og oppfølging fra likepersoner. Måten deltakerne har blitt møtt på av de ansatte i KUBEN, både fra kommune og A-larm, og den tilrettelegging de har opplevd, trekkes særlig frem som positivt og viktig. I så måte er KUBEN blitt en arena for likeverd og tillit mellom deltakere og ansatte.

Et annet positivt aspekt med KUBEN er den arenaen som er skapt for samhandling og tjenesteutvikling mellom deltakere, aktører fra offentlig og ideell sektor, som også har bidratt til erfarings- og kompetanseutveksling mellom partene.

5. KUBEN – samarbeidsmodell, mål og utvikling

I dette kapitlet gis en beskrivelse og analyse av prosjektets samarbeidsmodell, måloppnåelse og utvikling. Samarbeidsmodellen vies plass, men også hvordan samarbeidet utviklet seg. Her kommer vi også inn på prosjektledelse og implementering.

5.1 Samarbeidsmodellen

Samarbeidet i KUBEN (2016-2021) bygger på samarbeidsmodellen som ble utviklet i «Samarbeid for fremtiden» (2013-2015) og som er beskrevet tidligere i rapporten. Vi skal ikke repetere dette her, men nevner at en viktig del i modellen som benyttes er at deltakerne får oppfølging av likeperson fra A-larm. I KUBEN kan det imidlertid også være deltakere som ikke har likeperson, men kun deltar på aktiviteter og måltider. Aktørene som er med i samarbeidet i KUBEN er Søgne kommune (fra 2020 innlemmet i Kristiansand kommune), A-larm og NORCE. Modellen var utprøvd da KUBEN startet, men utviklingen er tatt videre gjennom møter, refleksjoner og erfaringer gjort mellom samarbeidspartnerne. Samarbeidet ble imidlertid rammet av uforutsette utfordringer, spesielt kommunesammenslåingen til nye Kristiansand kommune og koronapandemien.

Hvordan samarbeidet utviklet seg skal vi si noe om under, men først skal vi gjøre rede for hva som har vært partenes roller. Forløperen «Samarbeid om fremtiden» hadde skissert opp en ansvarsfordeling som i det alt vesentlige ble videreført til KUBEN, hvis vi ser bort fra at Næringsforeningen, blant annet på grunn av endringer i sin driftsform, ikke deltar i KUBEN. Søgne kommune er prosjekteier. De stiller med prosjektleder, prosjektkoordinator, ruskonsulent(er) og prosjektet er den del av kommunens tilbud på rusfeltet. Prosjektleder og prosjektkoordinator deltar i prosjektgruppe og styringsgruppe. De bidrar til rekruttering av deltakere i prosjektet og stiller med lokalene på Stausland i Søgne. Kvalifiseringstjenesten og NAV deltok de første årene i KUBEN-prosjektet, i den perioden en ønsket å fortsette fokuset på arbeid og aktivitet. Etter hvert ble disse to kommunale enhetene, av ulike årsaker, mer distanserte til prosjektet, og etter kommunesammenslåingen var de ikke lenger aktive i prosjektet.

A-larm har en koordinatorrolle for deltakere, tilbyr likemenn og driver likemannsoppfølging, kursing og opplæring av aktuelle personer til likemannstjenesten. NORCE har fulgt prosjektet, deltatt på flere av arenaene i prosjektet, mest av alt i prosjektgruppa, deltatt med innspill i utviklingsarbeidet og dokumentert prosess og resultater.

Prosjektet hadde ved oppstart ei styringsgruppe, bestående av Søgne kommune (prosjektleder, kommunalsjef og enhetsleder fra Søgne kommune), A-larm og NORCE. Etter kommunesammenslåingen og overgangen til nye Kristiansand kommune, ble ikke styringsgruppen videreført. Imidlertid har prosjektgruppen vært aktiv hele veien med møter cirka en gang i måneden gjennom store deler av prosjektperioden. I denne har Søgne (nå Kristiansand) kommune deltatt med prosjektleder og prosjektkoordinator gjennom hele prosjektperioden. NAV og Kvalifiseringstjenesten deltok de første årene. A-larm har hatt to koordinatore og en prosjektmedarbeider med, og NORCE en til to forskere.

Et nytt perspektiv - brukervedvirkning

Samarbeidsmodellen i KUBEN representerer et nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere møter innbyggere som på ulike måter er berørt av rus-/ROP relaterte utfordringer. KUBEN skulle være et sted som er åpent for å samle/koordinere de ressurser som kan styrke innbyggernes mulighet til å forebygge, mestre eller løse utfordringer – og å finne de gode veiene videre. Formålet har vært at denne måten å drive aktivitet og oppfølging i større grad skal hente ut og spille på innbyggernes egne ressurser og styrke innbyggers muligheter til å ta aktivt del i eget liv og helse. I tråd med prosjektets formål skal kommunen heller ikke være den eneste tjenesteleverandøren, men ha et tett samarbeid med blant annet ideelle aktører.

Helsepolitiske og faglige føringer forsterket krav til kommunene om å inkorporere en aktiv og reell brukervedvirkning i organisering og utforming av tjenester, både på individ og systemnivå (Helsedirektoratet 2012, Helsedirektoratet 2013). Utvikling av «Mulighetshuset» KUBEN ble en måte å gjennomføre dette på og aktiv brukervedvirkning har vært et helt sentralt element for utviklingsarbeidet i prosjektet, for perspektivet som ligger til grunn, og for de tjenester som tilbys innbyggere/tjenestebukere.

Utviklingen av KUBEN har fulgt en aksjonsforskningsbasert tilnærming der formålet er å drive samskaping for ny praksis og samtidig kunnskapsutvikling som bidrar til å skape konkrete løsninger for sosiale problemer. Aksjonsforskningen anlegger demokratiske og deltakelsesorienterte utviklingsprinsipper som betyr at prosjektets ulike aktører, fra tjenestebukere til ledernivå i kommunene, har en innflytelse på utvikling av KUBEN. Utviklingsarbeidet er forankret i et perspektiv om at kommuner i vår tid må finne nye velferdsløsninger sammen med innbyggere (ofte konseptualisert som «Kommune 3.0» i offentlig sektor), samtidig som vi erkjenner at slike samarbeid må legges til rette, slik at de aktuelle innbyggerkategoriene sikres reell medvirkning. Samskapingsmodellen vi benytter har også bidratt til å skape en arena for tillit og tett samarbeid mellom kommunen og ideell sektor. Prosjektets utforming skaper også en arena der ledelse, tjenesteytere, bruker- og pårørendeorganisasjoner og tjenestemottakere sammen, og over tid, har

kunnet samvirke og ha åpen dialog om tjenester og oppfølging. I KUBEN er det særlig aktuelt å trekke frem likemannstjenesten som har vært en helt sentral del av oppfølgingen som samarbeidet har medført. Likemannstjenestens styrker som fleksibilitet, tilgjengelighet og egenerfaring viste seg særlig gjeldene da koronapandemien og smittevernstiltak gjorde det utfordrende for institusjoner og andre tjenesteytere på rus/ROP-feltet å nå ut til og å holde kontakt med sine tjenestemottakere.

Rolleutvikling og holdningsendringer

Fra kommunalt ståsted har kanskje den største endringen, som er kommet i kjølvannet av dette prosjektet, vært økt kunnskap og en holdningsendring blant ansatte når det gjelder ulike måter tjenesteytere kan møte og følge opp sine tjenestemottakere på. Dette omfatter både måten man møter brukerne på, hva innholdet i kontakten skal være og hvordan det foregår. Sitatene under, fra en ansatt i kommunen, bidrar til å illustrere denne endringen:

Det at man har mulighet til å skape en arena der man naturlig blir litt senket og mye mer lik linje – tror jeg har mye å si knyttet til det å få til et samarbeid knyttet opp mot oppfølging. Man blir litt mer likestilt. Istedenfor at man har en «avtale» så har man mulighet til å treffes gjennom uken på en aktivitetsarena. Og skape et samarbeid, så det tror jeg er en veldig bra greie.

Det er helt topp for da treffes vi i en hverdag, og holder på med de samme tingene og prater om de samme tingene. Og kommer inn på ting som betyr noe både for meg om for den som jeg har oppfølging på. Det blir et annet.. hva skal jeg si? Vi får et likt verdigrunnlag.

Man har fått et større fokus på brukerens ressurser og egne målsetninger. Det legges i større grad vekt på at brukeren selv skal ha styringen i egne prosesser. Det har fra før vært en høy bevissthet om verdien av en trygg relasjon mellom ansatte og brukerne, men gjennom prosjektet har det skjedd en dreining i hvordan relasjonene bygges og hvilke roller man har. Man har erfart og erkjent at man gjennom felles opplevelser og gjøremål oppnår større grad av likeverdighet i relasjonen. Et eksempel på dette er når brukeren tar styringen i egne prosesser og når hjelperen lar brukeren ha styringen.

For frivillige og ansatte i ideell sektor, ansatte i kommunal sektor og forskere som har deltatt i prosjektet har samarbeidet om KUBEN også ført til økt kunnskap og dypere forståelse for forskjeller og likheter i hverandres roller og perspektiver. Gjennom samarbeidet har det utviklet seg et læringsfellesskap for nye måter å drive oppfølging av, og tilrettelegging for, innbyggere og tjenestebrukere. Partene har også sammen kunnet bli bedre kjent med rammeverkene de ulike aktørene jobber ut fra og hvilke muligheter som finnes til å styrke både samarbeidsområder og ulike ansvarsområder. Denne nye

kjennskapen, på tvers av sektorer, har gjort det mulig å utfordre eksisterende strukturer og finne frem til nye alternativer som bedre kan passe utfordringene vi ser på rus-/ROP-feltet i dag. En av våre intervjudeltakere forklarer det slik:

Det handler mye om å få en kultur, for det sier brukerne at når de kommer til Stausland og KUBEN-kjelleren, så er det en atmosfære de liker veldig godt. Det var en som kalte det vennlighetskjelleren, og lanserte det, og de andre bare applauderte det «ja, det passet veldig bra!». Og det er flere som er kommet til meg og sagt at de som jobber på Stausland og de som jobber i KUBEN har skjønnet noe som veldig mange ikke har skjønnet. Og da snakker de om det å møte folk på en ordentlig måte. Og det er kanskje det som er aller viktigste her. Og det er jo første steget på en måte. Og de som vil noe, hvordan kan vi lokke frem hva de vil, om de ikke vet det selv. Og hvilke ressurser de har og hvordan vi kan ta tak i det. Vi har ikke kommet så langt på det, vi har gjort litt, og det er mange kreative i systemet som prøver å lokke frem.. men vi kunne kanskje hatt ennå åpnere holdning. Ikke si «det der tror jeg ikke vi får til» og se etter og finne de muligheter.. det er disse prosessene vi vil ha i gang. Jeg tenker, hvis man ser at det er rom for det så inntar man en slik rolle selv etter hvert også.

Prosjektaktiviteter for økt brukermedvirkning og samarbeid

I KUBEN ble det gjennomført flere prosjektaktiviteter gjennom prosjekts første år. Disse aktivitetene har vært sentrale for utviklingen av KUBEN og av samarbeidsmodellen og har fungert som støtte til deltakere i modellen. I 2017 ble det arrangert fire workshoper med deltakere, pårørende, ansatte og likemenn. I tillegg ble det holdt nettverksmøter med pårørende. Målet med disse aktivitetene var å legge til rette for en bred brukermedvirkning i utviklingen av tilbudet KUBEN, på både individ- og tjenestenivå. I dette ligger å få frem ønsker og behov som for eksempel deltakere eller pårørende har og mulige løsninger/aktiviteter/tilpasninger som kan imøtekomme disse. Herunder også få innspill om hva man kan gjøre for å legge til rette for at det skapes trivsel og motivasjon. Deltakere til workshopene kom både fra dem som deltok i likemannstjenesten, men også fra dem som deltok i «Dagaktiviteten» og «Aktivitetskarusellen».

Figur 2: Utvikling av KUBEN

Det ble også arrangert to fagdager i 2017 med rusoppfølgingsteamet og et utvalg av andre ansatte som jobbet med målgruppen. Disse fagdagene var sentrale i byggingen av samarbeidsmodellen, jobbe med begrepsforståelser og for å skape et likt fundament for hva KUBEN skulle være. Det synes av møtereferater at disse samlingene var viktige for å bygge profesjonelle og kollegiale relasjoner mellom de deltagende tjenestene. I en tidlig fase benyttet en også en arbeidsgruppe som jobbet med konkrete ideer fra styringsgruppen (Se bildet over som illustrerer utviklingen i KUBEN).

Hvordan har samarbeidet vært?

Samarbeidsklimaet i KUBEN har i det alt vesentlig vært godt ifølge våre intervjupersoner. I begynnelsen av prosjektperioden var samarbeidsmøtene preget av idemyldring og arbeid med å finne ulike løsninger fremover mellom partene – både praktiske og strukturelle. En viktig fellesinteresse mellom samarbeidspartnerne var ønsket om å få til en ny og mer helhetlig måte å kunne møte innbyggere som på ulikt vis er berørt av rusrelaterte problemer. Man ønsket å jobbe frem et felles perspektiv på hvordan ulike aktører i samfunnet, herunder ulike tjenester fra offentlig sektor og innsatser fra ideell sektor, kunne forenes på bedre måter i fremtiden. Det var også et behov for å jobbe frem et recoveryorientert perspektiv innen noen av de offentlige tjenestene i kommunen.

Rollene var fra starten noe uavklart og uferdig utledet og representanter fra hver av samarbeidspartnerne tok aktiv del i dette forarbeidet. Samarbeidspartnerne som opprinnelig startet KUBEN-prosjektet, hadde allerede erfaring i å samarbeide fra prosjektet «Samarbeid om fremtiden». Noen av disse hadde også samarbeidet i andre prosjekter på

rusfeltet i årene før. Partene var derfor ved oppstart av KUBEN-prosjektet allerede godt kjent med hverandres kompetanser og roller. En av dem forteller:

Vi har jo ulike roller på en måte. Vi skal bidra med ulike ting. Og det har fungert veldig bra, men vi ser jo også at dette har vært en veldig uformell form. Og det har vært nødvendig, vi kan ikke ha det for formelt, for da kveler det litt... hva skal jeg si, den kreative utviklingen. Dette skal jo formes underveis, og vi vet ikke hva det skal bli vi heller, ikke sant. Det er jo noe av det som er litt spennende.

Denne historikken som samarbeidspartnerne deler og kjennskapen og tilliten til hverandre har holdt KUBEN-samarbeidet sammen tross flere utfordringer i løpet av prosjektperioden. Likevel har nok denne kreative og dynamiske tilnærmingen mellom de opprinnelige samarbeidspartnerne i prosjektet gjort det noe vanskelig for andre ansatte å få helt taket på målet med prosjektsamarbeidet: «... Spesielt fordi de ikke har hatt historikken og tankegangen inn under huden. Blant andre ansatte for eksempel i kommunen har det til tider vært vanskelig å få forståelse for hva er KUBEN er og hva som skulle være deres bidrag inn i dette arbeidet». Da det ble jobbet parallelt med det praktiske arbeidet og arbeidet med å anlegge et nytt perspektiv for måten å møte brukerne på, har det tidvis vært vanskelig for folk utenfor prosjektgruppen å helt forstå målsetningen med prosjektet. Denne kompleksiteten har til en viss grad også gjort det utfordrende å viderefremme de samlede KUBEN-målsettingene internt i både offentlig og ideell sektor. Utskiftning av personell særlig knyttet til A-larm og NORCE i løpet av den relativt lange prosjektperioden på fem år har også utfordret kontinuiteten i arbeidet og gjort det vanskelig for nyansatte i prosjektet å «koble seg på» arbeidsmetode og tankegang.

En annen faktor som har bidratt til forvirring er noen manglende avklaringer knyttet til eventuelle avgrensninger for målgruppen i prosjektet. Som tidligere nevnt i kapittel 4 har det gjennom store deler av prosjektperioden vært en gjentagende problemstilling knyttet til hvilken spesifikk målgruppe KUBEN egentlig skulle jobbe mot. I oppstarten av KUBEN var det en ambisjon om at tilbudene skulle tilrettelegges for samtlige innbyggere som på ulike måter er berørt av rus-/ROP relaterte utfordringer. Dette skulle vise seg å bli vanskelig grunnet begrensninger i økonomiske rammer og at prosjektet ikke fikk tildelt så hensiktsmessige lokaler som det ble forutsatt fra styringsgruppen da prosjektet ble planlagt og søkt finansiert. På tross av disse avgrensningene ble det ikke gjort noen tydelige avklaringer knyttet til dette i prosjektgruppen. En grunn til at disse avklaringen lot vente på seg var nok en forventning om at mer egnede lokaler ville bli tilgjengelig i løpet av prosjektperioden. I en tidlig fase av prosjektet ble lokalen på Stausland forstått som et sted å starte mens en jobbet for å få på plass mer ideelle lokaler ut fra prosjektets samlede målsettinger. Den samlede arbeidsprosessen frem mot kommunesammenslåing, fullstendig endring i lederfunksjoner og personer i overgangen fra Søgne til Kristiansand

kommune, samt koronapandemien de siste to prosjektårene var nok de klart sterkeste årsakene til at en slik endelig avklaring om egnede lokaler aldri kom helt i mål. Det er rimelig å anta at slike manglende avklaringer også har ført til noe uklarhet blant potensielle deltakere i KUBEN og bidratt til at det har vært vanskelig å «selge» inn prosjektet internt i kommunen.

KUBEN har altså siden etableringen opplevd til dels store endringer i rammebetingelsene for samarbeidet gjennom: (1) Kommunesammenslåing, (2) Koronapandemien, (3) Endret deltakelse i samarbeidet, og (4) Organisatoriske endringer i A-larm og i NORCE. Disse eksterne faktorene, som prosjektledelsen har liten styring med, har gitt manglende kontinuitet både i faglig utvikling, men også i det faktiske tilbudet til innbyggerne, og slik begrenset utbyttet sett opp mot det fulle potensialet KUBEN kunne ha hatt og som man så for seg ved oppstart.

Kommunesammenslåing gir svekket forankring

Prosjektets lange varighet fra 2016 til og med 2021 har preget både aktiviteter og måloppnåelse. Årene 2019/2020 har vært spesielt utfordrende da Søgne kommune, som var prosjekteier, gjennomgikk en kommunesammenslåingsprosess og ble innlemmet i nye Kristiansand kommune. Tilbakemeldingene fra prosjektledelsen vitner om en krevende tid. Årsaken til at kommunesammenslåingen ble krevende for KUBEN er manglende forankring i ny kommune og at et kontinuerlig faglig samarbeid i hele prosjektperioden ikke var til stede. Det skyldes flere forhold:

- (1) Ett lettbeint samarbeid mellom parter som kjenner hverandre fra før skal inn i en stor organisasjon som har andre systemer for styring av prosjekter og krever involvering av andre personer/ledere og enheter. Det svekker forankringen av prosjektet, i hvert fall i en overgangsperiode.
- (2) Prosjektleder, på dette tidspunktet, får annen rolle/oppgaver i tillegg og kan ikke lengre fokusere like mye på KUBEN som før. Prosjektleder forteller:

Storkommunen? Betydning? Det er mange ting. Det handler også om meg. Nå er jeg avdelingsleder i nye Kristiansand. Tidligere ruskonsulent i Søgne. Da bleknet jo KUBEN litt. Her må vi forankre prosjektet i den nye kommunen. Vi hadde flere prosjekter de ville forankre. Startet i 2019, men en klarte det ikke.

- (3) KUBEN blir nå ett av langt flere prosjekter innen rusomsorgen i nye Kristiansand kommune. Prosjektleder forklarer hvordan hun så det:

Kommunesammenslåingen ble overveldende for mange. Det kom så mye annet i veien. I 2020, plutselig så hadde folk mistet oversikten. Det var ikke

selvsagt hvem en skulle henvende seg til. Når alt blir større, så skrumper ditt eget felt litt inn. I gamle Søgne hadde en kun enhet, mens nå er det store enheter for de ulike brukergruppene. Nå må man samarbeide på tvers av enhetene, man mister oversikt.

- (4) Tilbudet gis kun i en av bydelene til Kristiansand. Den overordnede støtten er sannsynligvis vanskeligere å videreføre hvis det ikke gis tilsvarende tilbud i andre bydeler av Kristiansand. Stausland ligger også et stykke fra og ikke ved kollektivaksen i Tangvall/Søgne.
- (5) De ansatte i rusomsorgen i Kristiansand har ikke det samme forholdet til samarbeidsmodellen og «Mulighetshuset» KUBEN som de som har vært med i prosjektet over lengre tid.

For å bøte noe på manglende informasjon om KUBEN i nye Kristiansand kommune ble det utviklet et informasjonsnotat om KUBEN. Dette ligger i sin helhet som vedlegg 5 til rapporten².

Koronapandemien stenger tilbudet ned

Koronapandemien bidro til full nedstenging av de fleste tilbudene i KUBEN våren 2020. Måltidene ble byttet ut med matutlevering, og andre gruppeaktiviteter besto, men i mye mindre utstrekning. Våren og utover sommeren 2021 ble Mulighetshuset og øvrige aktiviteter gradvis startet igjen. Likevel har deltakerne og samarbeidsprosjektet vært skadelidende i koronaperioden. Koronarestriksjoner som tredde i kraft i mars 2020 viste seg å føre til at flere av deltakerne gikk i negativ retning. Bortfallet av et fysisk treffsted og sosiale sammenkomster var av stor betydning for deltakerne. Også for de ansatte og tjenestene har det gått lenge før en igjen kunne arbeide aktivt med KUBEN. Fokuset vris bort fra KUBEN, enkelte ansatte får nye arbeidsoppgaver.

Tilbudet med likeperson var oppe og gikk også i denne perioden. Likepersonene hadde telefonkontakt med sine deltakere, og jobbet hele tiden for å forhindre tilbakefall, men mangel på eller lite fysisk kontakt gjorde dette utfordrende. Interne retningslinjer i A-larm var restriktive i begynnelsen av koronapandemien, men det ble etter hvert lettet på restriksjonene i tråd med nasjonale anbefalinger. Fysiske møter mellom deltaker og likemann ble da benyttet aktivt. Møter ute i det fri bidro samtidig til at flere deltakere og likemenn fikk bedre kjennskap til aktivitets- og turmuligheter i nærområdet. Så snart de tyngste koronarestriksjonene opphørte, startet likemennene et intensivt arbeid hvor fysiske møter ble brukt for å motivere deltakere til å endre en destruktiv kurs. Felles for deltakere som hadde tilbakefall gjennom perioden med koronarestriksjoner var en følelse av ensomhet, isolasjon og lite impulser. Telefonkontakt med likemenn var svært viktig gjennom denne tiden; både for deltakere som har oppfølging fra kommune og for

² Store deler av dette notatet er gjenbrukt i omtalen av samarbeidsmodellen.

deltakere som kun har oppfølging fra A-larm. Man så at likemennene raskt kunne gå inn i et intensivt og fruktbart arbeid da restriksjonene opphørte. Dette fordi kontakten med deltakerne hadde vært nær og intensiv gjennom tiden hvor restriksjonene var gjeldende. Igjen må det presiseres viktighet av likemennenes fleksibilitet i arbeidet; der hvor kommunale/statlige oppfølgere har faste arbeidstider, tilbyr likemennene oppfølging 24/7. Det at deltakere i KUBEN har likemannstjeneste gjorde at enkelte var raskt på plass på Mulighetshuset når restriksjonene opphørte. En av de ansatte på KUBEN forteller her hens opplevelser under pandemien:

Det er veldig uheldig. Når vi sitter og prater nå så kjenner jeg «faen heller» vi har vært gjennom et år nå hvor disse tingene som jeg prater om har vært utrolig vanskelig å realisere. Korona. Frustrasjon over det, vi er så begrenset. Det ene med det andre. Vi har et begrenset antall mennesker vi kan være sammen med. Det er ikke så mange som kan som ønsker å være med...

Plutselig var det disse muterte og så var det utbrudd i miljøet. Og så ble det hu om hei og du store all verden. Men vi har jo skogsgruppa og der har jeg med meg noen som er med og jobber. Og båten holder vi på å pusse opp, så det funker jo på et vis. (kun i små grupper, og matutdeling har de hatt hele veien)

I ettertid kan en sette spørsmålstegn ved at tilbudet ble stengt helt ned så lenge. Etter hvert var det rom for å åpne noe opp, men usikkerheten som rådet rundt koronapandemien og kommunesammenslåingen som både svekket forankringen, reduserte bemanningen og tok vekk noe av trykket i prosjektet, gjorde at en stengte helt ned i en lengre periode. Vurderingen var også at det var uheldig å stenge og åpne igjen hele tiden. I tillegg var endringer i deltakergruppen også med på å utsette gjenåpningen. De fysiske fasilitetene på Stausland var ingen begrensing for det antallet som til da hadde benyttet tilbudet (under 10). Derimot var flere av deltakerne avhengig av å bli hentet med bil og det fikk en ikke gjøre under koronapandemien.

Endret deltakelse mellom samarbeidspartnerne gir svekket arbeidslivssatsing

Som nevnt tidligere trakk NAV og Etableringssenteret seg gradvis ut av samarbeidet i KUBEN og i 2020 etter kommunesammenslåingen var de distanserte. Sykefravær og permisjoner bidro også tidligere til manglende kontinuitet. Det samme gjaldt styringsgruppen som var bredere besatt enn prosjektgruppen, og hvor NAV deltok. Inntil det skjedde hadde en gode erfaringer med at NAV var lett tilgjengelig i samarbeidet og man hadde allerede tenkt tanken om et «NAV i KUBEN». En av partene forteller:

I forarbeidet til KUBEN ønsket NAV å komme med i KUBEN. Da ble terskelen lavere, og vi snakket om «NAV i KUBEN». Men vi fikk ikke startet prosjektet før de trakk seg ut. Men NAV har vært gode, men ikke gått inn skikkelig. Men de har forsøkt å bruke oss. Med kommunesammenslåingen forsvant de ut.

Organisatoriske endringer i A-larm og NORCE gir mindre fleksibilitet og turnover

Samtidig har både A-larm og NORCE byttet en del folk som har deltatt i prosjektet i prosjektperioden. Det skyldes blant annet turnover og organisatoriske endringer. De nyankomne kan rimeligvis ikke kjenne like godt til KUBEN som dem som var med på etableringen. Det kan bety mindre fleksibilitet og flyt i samarbeidet om ny modell for tjenesteutøvelse på rusfeltet i en overgangsfase. En representant fra prosjektgruppen uttrykker det slik: *«Noen har jo sånn sett trukket seg ut fordi det ble for langtekkelig. Og det gjør jo at det tar lenger tid, for da kommer det nye inn, som også skal ha litt tid...(ler), men sånn er jo et sånt type arbeid tenker jeg.»*

A-larm har vært igjennom en større intern omorganisering/omlegging, som i stor grad har vært forankret i regelverk hos bidragsyter/finansør i andre prosjekter hvor A-larm tilbyr likepersoner. Dette har også påvirket hvordan A-larm tilbyr likepersoner i samarbeidsprosjektet KUBEN. Mot slutten av prosjektperioden ble det også lagt opp til færre likemenn og flere deltakere per likemann, noe som blant annet har medført mindre fleksibilitet. Flere av samarbeidspartene ser med bekymring på denne utviklingen, med bakgrunn i at dette gir svekket mulighet for en god «matching» mellom deltaker og likeperson, og at den fleksibilitet som har vært unik for et slik samarbeid er redusert som konsekvens av dette. NORCE har også hatt personellskifte i sitt prosjektteam, opptil flere. Blant annet har prosjektleder for KUBEN i NORCE fått andre oppgaver etter fusjonen i forskningsselskapet i 2019.

5.2 Mål for KUBEN

KUBEN ble startet som et aktivitetstilbud for personer med utfordringer med rus. Man hadde også en visjon om et «Mulighetshus», der en gir oppfølging, i form av en medvirkende oppfølging av deltagerne. Aktivitet er prioritert, men disse aktivitetene skal skapes sammen med deltagerne, slik at de er aktive i egne prosesser. Prosjektet har lidd under at det mistet forankring tidlig i prosessen, spesielt som følge av lederskifte i Søgne kommune, kommunesammenslåingen og koronapandemien. Det ble også brukt mye tid på å finne egnet lokale.

Målet for et slikt «Mulighetshus» var *«å utvikle en måte å møte innbyggeres ulike behov relatert til sammensatte problemer på rusfeltet, og legge til rette for at de selv kan finne gode veier videre»*. Hvorvidt en har møtt et slikt hovedmål er vanskelig å måle. Det ble derfor ikke definert et mål for utkomme. Det ble lagt til grunn stor grad av brukermedvirkning, både fra deltakere og kommune. I en workshop man holdt i 2019 kom det frem at det er mye positivt i KUBEN. Deltakere og ansatte beskriver at det er lite press og forventninger for de som kommer (unntaket er deltakere via NAV. Det kan settes krav til ytelser fra NAV). Det er et ønske at tilbudet skal være og oppleves som et lavterskeltilbud. Deltakerne signaliserer også et ønske om rom for samtaler rundt bordet ved

måltider – og man vil anta aktiviteter - sammen. Man opplever også tverrfaglighet i KUBEN, samt etterstrebeelse av fellesskap, samhold og andre sosiale verdier. Siden 2019 har KUBEN vært gjennom en kommunesammenslåing og koronapandemi som i seg selv har begrenset prosjektets videre drift og mulighet for måloppnåelse. Det har ikke vært avholdt fagdager eller andre større samlinger siden 2019.

Det har ikke vært mulig å få tall for hvor mange deltakere som er registrert i KUBEN siden oppstarten og frem til i dag, på aktiviteter og/eller med likemannsoppfølging.

Prosjektet har i sentrale dokumenter flere uttalte delmål i prosjektperioden. Disse er:

- Etablere en fysisk møteplass på Stausland
- Ta i bruk deltakers ressurser i tilfrisking, egen prosess (sterkere grad av deltakermedvirkning)
- Utvikle og prøve ett nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere sammen møter innbyggere berørt av rusproblemer (samarbeidsmodellen)
- Økt kompetanse og kjennskap i og mellom tjenestene (bedre koordinering)
- Ett tett samarbeid med frivillige aktører

Møteplass på Stausland er etablert. Men lokalene er ikke ideelle. Plasseringen er ikke helt sentral i Søgne, kanskje Tangvall hadde vært et bedre alternativ. Lokalene er heller ikke veldig store og derfor ikke helt ideell for inne-aktiviteter. Lokalene KUBEN endte opp med har vært ganske annerledes enn slike lokaler som ble signalisert fra tidligere kommuneledelse i Søgne skulle bli skaffet til veie for prosjektsatsingen. Mye av utfordringene en har håndtert i KUBEN, av mer praktisk karakter, kan en knytte til et mindre egnet lokale ifølge flere av våre intervjupersoner. Under fagdagen i 2019 ble følgende uttalt: «*Lokasjon er et problem, dette er utgangspunktet for mange andre utfordringer i KUBEN*».

Tidlig i prosjektet ble det gjennomført workshops både for deltakere og pårørende og fagdagen i 2019 hvor både deltakere, prosjektledelse og ansatte deltok. KUBEN har lagt til rette for brukermedvirkning, der for eksempel deltakerne har kunnet spille inn ønsker for aktiviteter og behov de har for oppfølging. Fokuset på deltakerne i KUBEN har vært til stede hele veien og er del av tankegangen rundt samarbeidet. Under fagdagen i 2019 kom det imidlertid frem at KUBEN trengte en fastere og mer forutsigbar struktur for å sikre informasjonsflyt og god kommunikasjon og utførelsessevne. Herunder ble det presisert at prosjektkoordinator har en særdeles viktig rolle og at brukermedvirkning må sikres på flere nivå, ved at deltakerne inkluderes i planlegging og gjennomføring av aktiviteter. Bruker- eller deltakermedvirkning er derfor noe en må fortsette å ha i fokus i det videre arbeidet.

En kom ikke så langt med utprøvingen og læringen i KUBEN som man hadde tanker om da prosjektet var i støpeskjeen. Det kom mange uforutsette hendelser i veien for en god flyt og utvikling i prosjektet, som vi har omtalt tidligere. Det ble mange avbrudd og rollebytter. Men man fikk også til mye og mye læring er tatt ut av dette samarbeidet. Deltakere i prosjektgruppen uttaler:

Det som kan tas med videre er ideene, erfaringene og perspektivene. KUBEN er per i dag like mye en måte å jobbe på – det er et perspektiv på oppfølging med brukermedvirkning, med en læringskurve både for deltagere og kommuneansatte, samtidig som man har forsøkt å utvikle KUBEN som konsept.

Det er et perspektiv for oppfølging, et for utvikling av KUBEN, og for opplæring innad i kommunen.

Sånn sett har prosjektet oppnådd et svært viktig mål – nettopp å utvikle og endre perspektivene i tjenestene til å bli mer brukernære, helhetlige og komplementære i møte med innbyggere som strever med konsekvenser av rusrelaterte problemer.

Spørsmålet er likevel om en fikk til en tilstrekkelig dreining i perspektiver i kommunen på rusfeltet. Prosjektleder svarer: «*Fra vanlig kommunal tankegang? Ja, absolutt. Men vi sliter litt med å implementere den.*» Årsaken til disse problemene med implementering synes å være at prosjektlederrollen er uklar for dem utenfor prosjektets indre kjerne. Det vises også til at andre ansatte vegrer seg litt mot det som er ukjent og som en ikke ser rekkevidden av. Men på positiv side meldes fra flere intervjupersoner at prosjektet har bidratt til bedre samarbeid på tvers av etater og fag, og derfor økt kjennskap og kompetanse om hverandre på tvers. Denne erfaringsbaserte, men tause kunnskapen, er imidlertid flyktig og forsvinner gjerne med ansatte som av ulike grunner forsvinner bort fra prosjektarbeidet. Det har også vært ett tett samarbeid med en frivillig aktør i KUBEN, Alarm. Tidlig i prosjektet hadde en tanker om at flere frivillige aktører kunne trekkes inn. Det ble ikke aktuelt.

Selv om KUBEN har lyktes med mye av det en har satt i gang, og slik har kunne møte sine mål i noen grad, er det likevel slik at prosjektet har møtt hindre, som har bremset utviklingen. På fagdagen en arrangerte i 2019 kom det innspill som i stor grad ble knyttet til ulike praktiske forhold rundt arbeidet inn mot målgruppen. Det ble av deltakerne og ansatte for eksempel spilt inn at det har vært litt få deltakere i KUBEN, som godt kan skyldes de eksterne forhold vi har nevnt over som har rammet driften. Et lite egnet lokale kan videre ha bidratt til mindre fleksibilitet og bredde i aktivitetene inne. Blant annet ble det påpekt fra deltakere at selv om det var godt og veldig hyggelig å møtes, ble det kanskje litt for mye sitting når en var inne. Prosjektet har også levd under en uklar og trang økonomi. I seg selv gir det mindre rom til å tilpasse tilbudet til den enkelte,

inkludere nye aktiviteter og kunne planlegge langsiktig. En uavklart økonomi reduserer også det handlingsrommet den ansatte opplever å ha.

Blant andre utfordringer som kom frem var en bekymring rundt å kunne tilrettelegge for to ulike brukergrupper; deltagere fra NAV og rusmiljøet. Fra flere på fagseminaret ble det uttrykt en bekymring rundt sårbare grupper og negativ påvirkning fra rusmiljøet, samt at det opplevdes vanskelig å jobbe med begge gruppene samtidig. Siden prosjektet nesten fikk en stopp i kommunesammenslåingen i 2019/2020, og koronapandemien fra vinteren 2020, ble det ikke arbeidet videre med dette. Dette er imidlertid en gjenkjennbar problematikk i arbeid inn mot denne brukergruppen, og som man kan tilnærme seg ulikt. I KUBEN har dette vært diskutert tidligere og en valgte da å være et åpent tilbud også for folk som var synlig ruset. Prosjektet har ikke fått de forutsetningene for å kunne lykkes som ble lagt til grunn da en gikk for satsingen. Blant annet bør en ha et egnet lokale som kan gi rom for større oppdeling i grupper. KUBEN har likevel prioritert å ha et tilbud også til dem i aktiv rus og sett på det som en viktig del av tilbudet. Dette er innbyggere som har svært få tilbud tilrettelagt for dem.

Et annet element som kom opp, er at NAV-ansatte ikke er godt nok kjent for dem som arbeider i KUBEN. Det svekker samarbeidet og rekruttering av NAV deltagere. Det som kom frem var at uten avklarte roller og ansvarsfordeling, blir det vanskelig å vite hva som er mulig å gjøre for ansatte og deltagere i KUBEN. Basert på våre data kan vi si at det var utfordrende å sikre høy deltakelse fra de ulike aktørene i prosjektet over tid, også NAV. Dette var en konsekvens av kommunesammenslåing, endret lederskap i kommunen, endret representasjon og dedikasjon i NAV.

Det kommer også frem at tilbud og aktiviteter i KUBEN synes regulert for mye etter arbeidstid og turnus i kommunen. Det at enkelte deltakere og ansatte opplever mindre reell brukermedvirkning enn ønskelig kan skyldes at aktivitetene i stor grad er definert og initiert av kommunen (og A-larm), til tross for at mange innspill ble gitt av deltakerne og de pårørende i workshop'ene som en hadde tidlig i prosjektperioden. Det at deltagere muligens har lite innsyn i planleggingen, kan også bidra til dette. Det ble gitt konkrete råd til handling under fagdagen i 2019, men lite av dette har man kunnet følge opp i praksis. Dette gjenspeiler ambisjonsnivået for KUBEN, at en ville legge til rette for møteplasser for innspill og læring. Fagdagen viser også at en må arbeide med holdningsendring hos ansatte for å legge til rette for deltakelse og innspill fra deltakerne. Man ønsket brukermedvirkning på fullt alvor. Men kommunesammenslåing og koronapandemi har bidratt til at en ikke kom videre. Men også at en var kommet for kort i de ansattes perspektiver. Disse ideene kommer frem fem år etter at en starter arbeidet, og det viser at ting tar tid.

5.3 Prosjektledelse og implementering

Prosjektledelse

Det finnes mye litteratur på feltet "ledelse" og det er en stor mengde håndbøker som gir råd og tips til ledere og en anseelig mengde forskningslitteratur som ser på fenomenet fra ulike perspektiver. På den ene siden kan man svært forenklet si at ledelse handler om (...) *å nå mål gjennom andre og ta ansvaret for resultatet* (Berg 2003). På den annen side virker slike enkle definisjoner ofte tilslørende – ledelse innebærer langt mer enn det som kan fanges opp gjennom denne type forenklinger. I dette prosjektet har vi sett på et par forhold som er relevant i praktisk prosjektutøvelse, nærmere bestemt hvordan prosjektet har blitt forankret i organisasjonen og hvordan det har fungert med en prosjektledelse og en stedlig ledelse/koordinator. Endring av samarbeidsmodell i allerede etablerte organisasjoner eller tjenester ses av ansatte som en «ny» arbeidsform. Forankring, god informasjon og medvirkning er nøkkelordene som illustrerer de forskjellige prosessene som bør ivaretas av prosjektleder hvis man ønsker en vellykket prosess og resultat. Nye arbeidsprosesser er avhengig av nye «spilleregler», og ikke minst, godt forankrede spilleregler i organisasjonen. Uforutsigbarhet i kombinasjon med flere nye og uklare forventninger til samarbeid med nye kolleger kan føre til opplevelse av, eller at man reelt sett ikke klarer det en har satt som mål.

Både ledelsens og ansattes muligheter til å gjøre en god jobb i prosjektet er vanskeliggjort gjennom endrede rammebetingelser, ikke KUBEN og samarbeidsmodellens visjoner i seg selv. Basert på våre data synes det ikke å ha vært optimale rammebetingelser for gjennomføring av prosjektet, ei heller muligheten for å fylle prosjektlederrollen fullt ut, som en av de viktigste rollene i forankrings- og implementeringsprosessene. Prosjektleder poengterer nettopp dette: «...*Tilgjengelige ressurser betyr ikke bare midler, men også den reelle tiden ledelse tar*». Dette krever en bevist holdning i kommunen til at prosjektlederen får mer tid for å utøve oppgaven og ikke på bekostning av andre forpliktelser.

Rollen som prosjektleder var også noe udefinert fra begynnelsen av prosjektperioden. Som tidligere nevnt, var samarbeidsmøtene preget av idemyldring og et felles arbeid for å finne ulike løsninger. Tidlig i prosjektet var det en forståelse om at de mest sentrale fra hver samarbeidspart delte ansvaret og inngikk i prosjektledelsen. Det tok derfor noe tid før prosjektlederrollen var avklart for det videre samarbeidet, og prosjektleder fra kommunen tok denne rollen. Avklaring av ulike typer lederfunksjoner, spesielt når det gjelder hvem som er ansvarlig for hvilke arenaer og oppgaver, burde også vært foretatt ved endring av prosjektet underveis. Relevant oppfølging, rapportering og utvikling av prosjektet ser ut til delvis å stoppe opp på grunn av uklare ansvarsforhold og mangelfull

fokusering på disse områdene. Ikke bare fra prosjektleder, som får endrede arbeidsbetingelser, men også prosjektkoordinator som fikk flere andre oppgaver og ble etter hvert fysisk flyttet fra Stausland til Songdalen. Prosjektets lange levetid bidro også til å gjøre lederrollen mer krevende enn den trengte å være fordi det hele tiden skjedde uforutsette ting som måtte håndteres og den faglige jobbingen ble lidende.

Implementering

Samarbeidsmodellen er tuftet på ideer om fleksibilitet, brukermedvirkning og en dynamisk utvikling med fokus på muligheter og ideer som blir spilt inn. Men dette kan også skape utfordringer når det gjelder struktur. En lærdom fra KUBEN er at det er viktig å fokusere på kombinasjonen av slik fleksibilitet og noe som er mer konkret og fast over tid for at det skal kunne oversettes til ikke minst eksterne, men også interne parter. For å bidra til bedre kunnskap om KUBEN ble det utformet et notat som blant annet skulle lette arbeidet med å forankre KUBEN i Kristiansand kommune. Dette notatet som ble utviklet mot slutten av 2020 er lagt i vedlegg 2.

Det har i prosjektledelsen vært fokus på hvordan en skulle kunne implementere arbeidet i KUBEN på en god måte inn mot for eksempel andre kommunale tjenester. Blant annet har en forsøkt å koble arbeidet opp mot «Recovery College» i Kristiansand. Men koronapandemien satt en stopper også for dette. Likevel, prosjektledelsen har utvist en utholdenhet gjennom å klare å holde fast på en måte å tilby noe til denne målgruppen som skiller seg fra andre tiltak. En har kanskje ikke lyktes å nå sine egne ambisjoner, men tydelig er en på et spor av noe som synes rett inn mot denne gruppen, og som er unikt.

6. Noen anbefalinger til veien videre

«Mulighetshuset» KUBEN kan ses på som et bidrag til ruspolitiske og rusfaglige føringer som nasjonale myndigheter har satt for samskaping med frivillige organisasjoner, tverrfaglig samarbeid og brukermedvirkning. KUBEN et viktig bidrag for Kristiansand kommunes arbeid på dette feltet.

«Mulighetshuset» KUBEN er et veldig ambisiøst prosjekt, og representerer en ny måte å arbeide på. Ikke bare direkte rettet mot målgruppen, men også dem som indirekte påvirkes av rusmisbruk, for eksempel pårørende. Rusmiddelmisbruk og de belastninger det påfører enkeltindivider, familier og andre er et stort og sammensatt samfunnsproblem. Dette samfunnsproblemet er også vanskelig å løse med én tilnærming, eller ett virkemiddel, fordi årsakene til rusrelaterte utfordringer kan være så mange, og fordi problemene rammer uavhengig av kjønn, alder, sosial bakgrunn etc.

Behov for innovasjon i kommunale tjenester oppstår ofte når kommunen møter komplekse problemer som ikke kan løses på standardiserte måte eller gjennom å tilføre mer ressurser. Sørensen og Torfing (2011) kaller disse utfordringene for "wicked problems". Et eksempel på et slikt "wicked problem" er nettopp rusmiddelmisbruk og relaterte utfordringer. Slike problemer karakteriseres ved å være vanskelig å definere, og at de skaper reell, strategiske og institusjonell usikkerhet om hvordan de best kan løses. Å finne gode løsninger på slike problemer krever ofte god kunnskap og samarbeid mellom ulike etater (Sørensen og Torfing 2011).

Dette er altså en krevende problematikk å arbeide med, som krever flere gode ressurser og fleksibilitet. Her har miljøet som tok initiativ til en slik ny tilnærming orket å løfte en samarbeidsmodell som synes unik på dette feltet. De samarbeidene aktørene har stått på tross mange uforutsette hindre på veien og kjørt dette prosjektet i fem år. Initiativet har ikke kommet så langt som ønsket, men likevel har denne måten å samarbeide på gitt et viktig tilskudd til kommunalt rusarbeid. Eksempler på dette er likepersonssoppfølging som bidro til mer recoveryorienterte prosesser for den enkelte deltaker og styrket brukernes deltagelse og medvirkning i både «Mulighetshusets» innhold og i egne prosesser. Forskning har tilrettelagt for samarbeid, dokumentasjon av tjenesten som utøves og utviklingen i prosjektet over tid. Samarbeidet mellom kommune og ideell sektor har åpnet opp muligheter for å søke ulike tilskudd, som ikke hadde vært mulig uten dette samarbeidet, og til sist så har ideell sektor bidratt med fleksibilitet inn i opprettelsen av ulike tjenester.

Et viktig spørsmål for veien videre er om KUBEN bør bestå som selvstendig enhet, eller om det viktigste er å ta med erfaringene videre i det påfølgende arbeidet og i nye initiativer overfor målgruppen. Vi mener svaret bør være begge deler. KUBEN har gjennom vanskelige tider vist at en kan imøtekomme denne brukergruppens behov på en ny og givende måte. Deltakerne roser tilbudet som har hatt stor betydning for dem. Likepersonstjenesten, som en sentral del av tilbudet i KUBEN, synes å ha vært helt avgjørende for flere, ikke minst gjennom perioden med koronapandemi. Disse tilbakemeldingene stemmer overens med det vi får høre fra deltakerne i andre likepersons-prosjekter som nå er under utprøving (se for eksempel Jentoft et. al 2021). Deltakerne i dette prosjektet fremhever i tillegg viktigheten av et tilbud lokalt i Søgne som svært viktig, da mange i rusmiljøet har problemer med å komme seg til Kristiansand sentrum med buss. Enkelte opplever også sentrum som et sted de bør unngå.

I en fortsettelse av KUBEN bør det likevel gjøres vurderinger sammen med målgruppen om hvilke deler av KUBENs muligheter som skal tas videre, og hva av nye ting som bør tilføres KUBEN. I tillegg representerer samarbeidsmodellen i KUBEN en måte å tenke og samhandle på som har overføringsverdi til andre satsinger inn mot denne og andre målgrupper. Spesielt på områder hvor erfaringsbasert kompetanse kan være viktige supplement og hvor erfaring og fag kan være likestilt. Her kan erfaringene fra KUBEN være viktige innspill.

Gjennom feltarbeid og observasjoner så forskerne en del utfordringer i den praktiske hverdagen på KUBEN. Ved en eventuell videreføring bør disse håndteres. For enkelthets skyld kan vi dele disse i to kategorier. Den ene handler mest om interne ting, som verdier satt i praksis, organisering og ansvarsfordeling innad i KUBEN. Den andre kategorien handler om det eksterne, som tilgang på lokaler og ressurser. Disse er selvfølgelig til en viss grad avhengige av hverandre. Noen av de interne utfordringene kan en arbeide med løpende med, mens de eksterne faktorene må løses ved aktiv og fremtidsrettet handling mot mer handlingsrom og muligheter fremover. Sistnevnte er i hovedsak arbeidet med å finne et bedre egnet lokale, hvilket kom ettertrykkelig frem som et behov, samt å tilstrebe tilgang på økonomiske ressurser gjennom kommunen eller via prosjekter og samarbeid med andre aktører. På spørsmål om hva deltakerne ønsket mer av eller skulle ønske var organisert annerledes, svarer de: mer informasjon om tilbudet og planene fremover, mer aktiviteter i nærmiljøet – også arbeidsrettede aktiviteter, mer tilrettelegging for å skape sosiale og positive nettverk og mer kursing, blant annet matlagingskurs.

Rusomsorgen synes tradisjonelt å være et felt med mange prosjekter/prosjektfinansiering. Ulempene er et søknads-byråkrati og lite forutsigbarhet for de ansatte, men det rammer til syvende og sist også deltakerne med tilbud som kommer og går. Samtidig skal ikke alt inn i linjen. Noen tilbud har sin styrke gjennom å ikke være koblet på mer rigide og

byråkratiske systemer, nettopp fordi en fremelsker fleksibiliteten, frivilligheten og den etterspørselsdrevne dynamikken som kan opprettholdes i mindre gjennomorganiserte systemer og nettverk. Vi vurderer at likepersonstjenesten er en slik tjeneste.

Ved en videreføring bør «Mulighetshuset» KUBEN sikres en bredere forankring i Kristiansand kommune/NAV. Tilstrekkelige ressurser må sikres tiltaket, herunder til oppgavene som i prosjektperioden har vært ivaretatt av prosjektledelsen og prosjektkoordinator på stedet.

Noe av det operative og praktiske fokuset, som har hatt stor oppmerksomhet i KUBEN, må fremover også deles med et overordnet blikk på rutiner, rolleavklaring, informasjonsdeling og dokumentasjon. Det opparbeides mye taus kunnskap i slike prosjektarbeid som man ikke er gode til å sette ord på og dokumentere. Slik kunnskap forsvinner med mennesker som skifter arbeidsoppgaver. Dokumentasjon blir derfor viktig for å kunne forankre prosjektet og «selge» det til andre. Videre må et minimum av et fast fundament utvikles for at samarbeidet kan gis en tilstrekkelig forutsigbarhet for deltakerne og for de ansatte som skal arbeide med dette. Da kan samarbeidet og tilbudet i KUBEN videreutvikles og styrkes til et nivå som er ønskelig for det formål det skal tjene.

I tillegg til erfaringsbasert kompetanse, er samarbeid med frivilligheten et sentral premiss for KUBEN. I prosjektperioden har det bare vært organisert som et samarbeid med organisasjonen A-larm, selv om tankene ved oppstart var at det kunne være flere andre aktuelle samarbeidsorganisasjoner i lokalsamfunnet. A-larm står for likepersonstjenesten og dette er en veldig sentral del av tilbudet som gis i KUBEN. Det er et samarbeid som bør fortsette. Etter A-larms reorganisering den siste tiden, hvor det blant annet legges opp til en endret struktur for likemannstjenesten hvor færre likemenn følger opp deltakerne i prosjektet, sier imidlertid flere av samarbeidspartnere at det er behov for å drøfte hvordan en kan sikre en tilstrekkelig unik likeperson-deltaker-matching, samt sikre at likepersontjenesten fremdeles kan fungere med den fleksibiliteten som fram til nå har vært en styrke.

«Mulighetshuset» KUBEN ønsker å utvikle tilbudet til målgruppen på en best mulig måte, både i bredde og alternativer, og som en mer helhetlig og godt koordinert innsats. Da er det viktig at nettopp et mangfold av slike erfaringer kan vokse frem og prøves ut. Fleksibilitet og spillerom må dyrkes. Systemene rundt tilbudene må ikke bli for store – komplekse og tunge. Det må også tas noen særlige hensyn til at mange i og rundt KUBEN er folk med egenerfaring, og at denne måten å jobbe på har både likheter og noen forskjeller til det å jobbe i funksjoner som ikke er basert på en slik egenerfaring. Eksempelvis kan det være enda viktigere å være oppmerksom på at belastningen på den enkelte ikke må blir for stor og at en noen ganger må gå saktere og mer varsomt frem når

arbeidsformer, prioriteringer og perspektiver er så tette sammenbundet mellom arbeidsrelatert virke og personlige og dels private erfaringer.

Vi vil understreke at «Mulighetshuset» KUBEN er et virksomt tilbud. Det er unikt og det leverer. Deltakerne roser tilbudene de har fått, og tilbudene har betydd mye for dem. Det er nettopp summen av kombinasjonen aktivitetene/tilbudene, bruk av erfaringsbasert kunnskap, vektleggingen av brukermedvirkning og fleksibilitet, og samarbeidet mellom tjenester og fag, på ett sted, som gjør KUBEN unikt og har bidratt til deltakernes positive utbytte. De hindre som har bidratt til at KUBEN ikke fikk tatt ut hele sitt potensiale, og tidvis også stoppet helt opp, var forbigående og i hovedsak ekstraordinære forhold. Forslag til forbedringer som denne rapporteringen avslutningsvis peker på, bør tas med inn i arbeidet med en eventuell videreføring.

Hovedanbefalinger

- «Mulighetshuset» KUBEN bør i en avklart form videreføres, og erfaringene fra samarbeidet må gjenbrukes i aktuelle nye initiativ. Det blir særlig viktig å videreføre de virkningsfulle mekanismer som samvirker i KUBEN og de tilbudene som har fungert godt. Et tilbud lokalt supplerer tilbudet i sentrum av den nye kommunen, samtidig som andre tilbud i byen sies å både kunne «trigge» rusrelatert atferd og i praksis hindre mange i å møte opp på et tilbud som ligger for langt unna. Transportutfordringer og betydningen av avstand må ikke undervurderes her, opp mot flere i målgruppen.
- Spennende utviklingsmuligheter kan finnes i en eventuell kobling mot liknende initiativ i kommunen – som Jegersberg Gård og Recovery College. KUBENS samarbeidsbaserte og helhetstenkende recoveryperspektiv egner seg godt for samarbeid også med andre initiativ.
- Forutsigbarhet i KUBEN må sikres både for deltakerne og for ansatte, både i A-larm og i kommunenes rusomsorg, gjennom langsiktig finansiering.
- Det bør sikres et egnet lokale til KUBEN i Søgne, fortrinnsvis sentralt og ved kollektivaksen.
- Det bør tas et steg tilbake og sikre rollene i prosjektteamet. Prosjektkoordinator med mulighet for tilstedeværelse bør sikres, samt avklaring av forventninger og fordeling av arbeidsoppgaver/ansvarsområder.
- Man bør ha en tydeligere strategi for å sikre gode overganger ved utskifting av samarbeidsaktører og ansatte koblet opp mot liknende prosjekter. Samarbeidsprosjekter mellom flere aktører er nok ofte mer utsatt for utskifting i personell enn prosjekter med mer avgrenset fokus og sammensetning av aktører.
- Ledelsen i Kristiansand kommune, A-larm og NORCE, i tillegg eventuelt nye frivillige samarbeidspartnere, bør lage en ny felles samarbeidsavtale knyttet til å få til en videreutvikling i forbindelse med videreføring av samarbeidet. Beskrivelse for drift,

rutiner og rollefordeling bør legges som vedlegg til avtalen. De ulike samarbeidsparter må ivareta at det arbeides etter disse kriteriene i sine respektive organisasjoner.

- Samarbeidsmodellen videreføres. Ansvar for deltakelse i samarbeidet, i tillegg til helt nødvendig dokumentasjon og informasjon, bør legges til konkrete roller og ansvarsoppgaver hos hver samarbeidsaktør.
- Sette i gang et internt arbeid med måltavle og verdier i praksis, organisering og ansvarsfordeling innad i KUBEN. Felles forståelse av mål for prosjekt, organisering og ansvarsfordeling.
- En utrulling av KUBEN-tilbudet til Kristiansand Øst bør vurderes.
- Særegenhet, fleksibilitet og tilgjengelighet er styrker i denne tjenesten og må dyrkes videre. Bli A-larm som organisasjon og tilbudet der for likt på kommunene, er det mindre grunn for dem å samarbeide med A-larm.
- Det må føres statistikk over antall deltagere i ulike aktiviteter, med likeperson i KUBEN.
- Taus kunnskap forsvinner med ansatte som får nye oppgaver og slutter i KUBEN. Dokumentasjon av samarbeidsmodell, erfaringer og resultater er derfor avgjørende å få på plass ved en eventuell videreføring.

Referanser

- Andreassen, T.A. (2009). *Brukermedvirkning i NAV. Når velferdsforvaltningen og brukerorganisasjonene skal jobbe sammen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Arnesen, S. M. K., & Sivertsen, K. (2021). *Ungdomsprosjektet i Kristiansand: Utvikling av en ungdomstjeneste med utgangspunkt i bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm*. (NORCE Rapport 18/2021) NORCE Norwegian Research Centre. <https://hdl.handle.net/11250/2774493>.
- Askheim, O.P. (2009). Brukermedvirkning – kun for de verdige trengende? Om brukermedvirkning på rusfeltet. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid 01/2009* (Volum 6).
- Askheim, O. P. (2017). Brukermedvirkningsdiskurser i den norske velferdspolitikken. *Tidsskrift for velferdsforskning, 20(2), 134-149*. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2017-02-03>.
- Bjørndal, C.R.P. (2004). *Refleksivitet omkring aksjonsforskerens påvirkning – fra salmer til jazz i kjøkkenet*. I Tiller, T. (red.). *Aksjonsforskning. I skole og utdanning*. Høyskoleforlaget.
- Eimhjellen, I., & Loga, J. M. (2017). *Nye samarbeidsrelasjoner mellom kommuner og frivillige aktører: Samskaping i nye samarbeidsforhold?* Rapport fra Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Greenwood, D., & Levin, M. (2007). *Introduction to Action Research. Social Research for Social Change*. 2nd Edition. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Guribye, E. (2016). *Mot 'Kommune 3.0'. Modeller for samarbeid mellom offentlig og frivillig sektor: Med hjerte for Arendal*. Agderforskning, FoU-rapport, 3.
- Heimburg, D. V., & Hofstad, H. (2019). *Samskaping som samarbeids- og styringsform for kommunenes folkehelsearbeid: Hva vet vi? Hva er utfordrende? Og hvor går vi videre?* (NIBR-rapport 2019:11).
- Helsedirektoratet (2012) *Nasjonalt faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig rusledelse og psykisk lidelse – ROP-lidelser. Sammensatte tjenester – samtidig behandling*. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2013). *Sammen om mestring. Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenesten*. (2013). Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2017). *Brukermedvirkning*. <https://www.helsedirektoratet.no/tema/brukermedvirkning>.

- Kinge, E. (2012). *Tverretattlig samarbeid omkring barn. En kilde til styrke og håp?* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Klausen, R. K. (2016). *Brukermedvirkning i psykisk helsearbeid: en oppsummering av kunnskap* (No. 4). Senter for Omsorgsforskning, nord.
- Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lundeberg, I. R. og K. Mjåland (2017). *Åpne russcener i Bergen etter stengningen av Nygårdsparken: En studie av strategi, tiltak og brukererfaringer*. Bergen studies in Sociology, Universitetet i Bergen. <https://hdl.handle.net/1956/15880>.
- Jentoft, N., Sivertsen, K., & Mydland, T.S. (2021). *En som alltid vil lete etter meg (ref. deltaker). Likemannstjeneste i Stavanger, Sola og Sandnes*. Kristiansand: FoU-rapport 26-2021 NORCE Samfunn. <https://hdl.handle.net/11250/2980870>.
- Melby, L., Kaasbøll, J., Ådnanes, M., Kasteng, F., & Ose, S. O. (2017). *Evaluering av samhandlingstiltak rettet mot utsatte barn og unge. Suksesskriterier og barrierer på veien mot mer helhetlig tjenestetilbud*. (SINTEF Rapport: 00418).
- Meld. St. 10 (2012-13). *God kvalitet – Trygge tjenester. Kvalitet og pasientsikkerhet i helse- og omsorgstjenesten*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld-st-10-20122013/id709025/>.
- Meld. St. 19 (2014-2015). *Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/>.
- Meld. St. 26 (2014-2015). *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-26-2014-2015/id2409890/>.
- Meld. St. 30 (2019-2020). *En innovativ offentlig sektor: Kultur, ledelse og kompetanse*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019). <https://www.regjeringen.no/contentassets/14fce122212d46668253087e6301cec9/no/pdfs/stm201920200030000dddpdfs.pdf>.
- Meld. St. 34 (2015-2016). *Verdier i pasientens helsetjeneste. Melding om prioritering*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-34-20152016/id2502758/>.
- Meld. St. 47 (2008-2009). *Samhandlingsreformen: Rett behandling – på rett sted – til rett tid*. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-47-2008-2009/id567201/?ch=1>.
- Montesanti, S. R., Abelson, J., Lavis, J. N., & Dunn, J. R. (2017). Enabling the participation of marginalized populations: case studies from a health service organization in Ontario, Canada. *Health promotion international*, 32(4), 636-649.

- Mydland, T. S. & J. I. Ekberg (2019). *Erfaring og fag på samme lag – Aksjonsforskningsbasert utvikling av rus- og psykisk helsetjenester, i Støkken, A.M.: Tjenesteutvikling ved ulike former for samarbeid*. Fagbokforlaget.
- Mydland, T.S., & Kvanneid, A.J. (2019). *Likemannstjeneste i Stavanger. Samarbeid om oppfølging etter institusjonsbehandling for rusavhengighet*. FoU-rapport 3-2019. NORCE Samfunn. <http://hdl.handle.net/11250/2621188>.
- Mydland, T. S. & Nordstoga, S. (2022). *Praktikerforskning - nye roller og ny praksis? Moesby-Jensen, Cecilie K.; Nielsen, Helle Schjellerup (Red.)*. Praksisnær forskning i sosialt arbeid: nordiske perspektiver. Frydenlund Academic.
- Myhra, A-B. (2012). *Fra bruker til samarbeidspartner. Realisering av brukermedvirkning*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke 2012.
- NOU 2003:19 Makt og demokrati. Sluttrapport fra Makt og demokratiutredningen.
- NOU 2009:22 Det du gjør – gjør det helt. Bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge.
- NOU 2011:11 Innovasjon i omsorg.
- Olsen, B.C.R.O. & Grefberg, M.O. (2001). *Å være i samme båt... Likemannsarbeid i funksjonshemmedes organisasjoner*. Hefte. Utgitt av Sosial- og helsedepartementet.
- Postholm, M.B., & Steen-Olsen, T. (2009). *Å utvikle en lærende skole. Aksjonsforskning og aksjonslære i praksis*. Cappelen Damm 2009.
- Radlick, R. L. (2020). *Formative assessment and summative evaluation of a likepersonering program for immigrants with education from their home countries*. (NORCE Rapport 23: 101392-8). NORCE
- Rappana Olsen, B. C. (2011). *Støtte fra sine egne: Likemannsarbeid i funksjonshemmedes organisasjoner*. Fontene forskning 1/2011.
- Reason, P., & Bradbury, H. (2008). *Introduction*. In Reason, P., & Bradbury, H. (eds.) *Handbook of Action Research 2nd Edition* (pp 1-13). London: Sage.
- Reif, S., Braude, L., Lyman, D.R., Dougherty, R.H., Daniels, A.S., Ghose, S.S., ... & Delphin-Rittmon, M.E. (2014). Peer recovery support for individuals with substance use disorders: *Assessing the evidence*. *Psychiatric Services, 65*(7), 853–861. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.201400047>.
- Ringholm, T., Aarsæther, N., Bogason, P., Ellingsen, M-B. (2011). *Innovasjonsprosesser i norske kommuner. Åpninger, pådrivere og mellomromskompetanse*. NORUT Tromsø. Rapport 2/2011.
- Ryen, A. (2012). *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Schultz Larsen og Lund (2012). *Barrierer og drivkræfter for samarbejdsdrevet innovation i Sørensen og Torfing (red.). Samarbejdsdrevet innovation – i den offentlige sektor*. København: Jurist- og økonomforbundets forslag.
- Sivertsen, K., Mydland, T. S. (2021). Likepersontjenester innen rus og psykisk helse under covid-19 – utfordringer og muligheter. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid 02/2021. Volum 18. s 222-228*.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2021-02-13>.
- Sivertsen, K., Sørly, R., Mydland, T. S., & Ekberg, J. I. (2021). Perspectives on challenges and opportunities in Norwegian peer recovery services for people living with dual diagnosis during a pandemic. *Journal of Patient Experience (JPE) 2021*. ISSN 2374-3735.s
doi: [10.1177/2374373521996954](https://doi.org/10.1177/2374373521996954).
- Sjåfjell, T. L., & Myhra, A. B. (2015). Selvhjelp og likemannsarbeid-mulige verktøy for å oppnå mestring og empowerment? *Tidsskrift for psykisk helsearbeid, 12(02), 140-148*.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3010-2015-02-05>
- Sørensen, E., og Torfing, J. (red.) (2012). *Samarbejdsdrevet innovation – i den offentlige sektor*. København: Jurist- og økonomforbundets forslag.
- Sørly, R., Sivertsen, K., & Mydland, T.S. (2021). An exploration of recovery competence among Norwegian peer workers in substance abuse services. *Social Work in Mental Health, 1-16*.
<https://doi.org/10.1080/15332985.2021.1968988>.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Torfing, J., Sørensen, E., & Røiseland, A. (2019). Transforming the public sector into an arena for co-creation: Barriers, drivers, benefits, and ways forward. *Administration & Society, 51(5), 795-825*. <https://doi.org/10.1177/0095399716680057>.
- Torjussen, E., Harwiss, H.L. & Havnes, I.A. (2014). *Brukermedvirkning i TSB – en myte? En nasjonal kartlegging av brukermidvirkning i Tverrfaglig spesialisert behandling av ruslidelser (TSB)*. Nasjonalt kompetansesenter TSB Skriftserie nr. 1, 2014.
- Vederhus, J-K., Hjerkin, B., & Kristensen, Ø. (2011). Selvhjelpsgrupper for rusmiddelavhengige. *Tidsskrift for Den norske legeforening, 131, 1204–6*.

Vedlegg

Vedlegg 1: Om aksjonsforskning

Aksjonsforskning kjennetegnes i hovedsak av en høy grad av deltakerinvolvering i forskningsprosessen. Det vil si skillet mellom forsker og deltakere er svakere enn i mer tradisjonelle forskningsmetoder. Den økte bruken av aksjonsforskning henger sammen med en endring innen samfunnsvitenskapen de siste tiårene. Fra å være dominert av mer positivistiske perspektiver på metoder, har samfunnsvitenskapen tilegnet seg metodiske perspektiver fra humanistisk vitenskap. Særlig har fenomenologisk og hermeneutisk orientert tekstteori fått innflytelse på samfunnsvitenskapen. Det har resultert i en forskyvning fra såkalt kvantitative til mer kvalitative forskningstilnærminger, som er det aksjonsforskere i hovedsak anvender (Bjørndal 2004). Bjørndal (2004), peker på at positivisme og aksjonsforskning, streng tatt ikke kan settes opp som diametrale motsetninger, fordi de har ulike bruksområder. Mens positivisme er en teori om kunnskap eller epistemologi, er aksjonsforskning en strategi hvis mål er problemløsning og å skape læring og endring. Aksjonsforskning kan derfor bygge på ulike epistemologier, hvor den positivistiske ikke er utelukket. Et eksempel på bruk av positivistisk basert kunnskap i aksjonsforskning, kan være ulike former for statistikk og statistiske verktøy.

Kvalitativ metode, og i særlig grad aksjonsforskning, har imidlertid vært utsatt for kritikk fra positivistisk og kvantitativt orienterte vitenskapsmiljøer. Aksjonsforskning har blitt kritisert for å være for lite vitenskapelig fundert og at kunnskapen som innhentes derfor ikke er gyldig eller generaliserbar. Noe av grunnen til denne kritikken, er at den tette forbindelsen mellom forsker og dem som forskes på i aksjonsforskning. Aksjonsforskere har også blitt kritisert for manglende dokumentasjon og beskrivelser av hvordan de har gått frem i sitt arbeid.

Aksjonsforskning som metode, er imidlertid basert på erkjennelsen av at forskningen alltid vil påvirke forskningsobjektet i større eller mindre grad. Det finnes ikke rent objektiv forskning, forskningen vil være preget av både forskerens fortolkninger og hvordan informantene identifiserer forskeren og fremtrer for ham/henne. Dette perspektivet er i tråd med hermeneutisk epistemologi. Det kan hevdes at i aksjonsforskning, og annen samfunnsforskning, forutsetter forskningsfeltet ofte helt andre metoder enn det har innen den generelt positivistiske naturvitenskapen. Det tilsier også at hvordan en tilfredsstillende krav til validitet og reliabilitet innenfor aksjonsforskning, ikke kan gjøres på rene positivistiske premisser. På den annen side, tilsier ikke det at aksjonsforskning ikke skal være vitenskapelig valid og reliabel, men en må gjøre det innenfor aksjonsforskningens premisser. Ettersom aksjonsforskning har blitt kritisert fra enkelte hold for å ikke holde vitenskapelige standarder, kan refleksivitet over egen virksomhet hevdes å være særlig viktig for å underbygge aksjonsforskningens vitenskapelige gyldighet/validitet. (Bjørndal

2004). En refleksiv tilnærming, handler om en bevissthet om hvordan forskeren selv farger den informasjonen som blir samlet inn. Forskeren bør også reflektere over hvordan hans eller hennes tilstedeværelse påvirker handlingene til dem som skal studeres (Bjørndal 2004). En aksjonsforsker går utover den tradisjonelle forskerrollen. En tradisjonell forsker vil stille spørsmål, innhente informasjon og deretter analysere informasjonen som har blitt samlet inn. Aksjonsforskeren kan i tillegg inn i en aktiv rolle for å påvirke feltet det forskes på. Hva som er målene for aksjonsforskning, vil imidlertid variere. Noen aksjonsforskere vil ha som mål å forbedre praksis eller å utvikle individer, andre vil ha mål om å endre praksis og deltakere (Herr and Anderson 2005). Hvilke mål en har for aksjonsforskning, hvilke metoder en har brukt for å nå disse målene og hvilke utfordringer og dilemmaer som har oppstått underveis, er viktige deler av den refleksive prosessen som aksjonsforskeren(ne) kan dokumentere.

Aksjonsforskning preges altså av nærhet og åpenhet til dem det forskes på, ut ifra teorien om at denne tilnærmingen vil åpne for bedre muligheter for å produsere relevant og anvendbar kunnskap. Tanken er: dess mer aktivt engasjert forsker, jo mer vil han/hun bidra til å løse utfordringene som det forskes på. Aksjonsforskeren kan i praksis måtte innta en rekke ulike roller: prosessleder, katalysator, tilrettelegger, veileder, rådgiver, rapportør m.m. I dette tilfellet deltar aksjonsforskeren blant annet som deltakende observatør, med informasjon og tilrettelegging, ved siden av datainnsamling, dokumentasjon og analyse av prosessene i prosjektet.

Litteratur:

Bjørndal, C.R.P. (2004). Refleksivitet omkring aksjonsforskerens påvirkning – fra salmer til jazz i kjøkkenet. I Tiller, T. (red.). Aksjonsforskning. I skole og utdanning. Høyskoleforlaget.

Herr, K. & Anderson, G.L. (2005). The Action Research Dissertation. A Guide for Students and Faculty. Sage 2005.

Vedlegg 2: Eksempel intervjuguide prosjektleder

Intervju prosjektleder - KUBEN

- Kan du si noe om din rolle i KUBEN
 - Arbeidsoppgaver, stilling, tidsbruk

- Brukermedvirkning
 - i hvilken grad har brukermedvirkning vært en del av prosjektet?
 - i hvilke deler av prosjektet har det fungert/ ikke fungert
 - hva må gjøres/ligge til rette for at brukermedvirkning skal komme på plass?
 - brukermedvirkning vs. Om KUBEN er arbeidsrettet?
 - brukermedvirkning i offentlig sektor?

- Etter din mening, hva er fordelene og ulempene med et slik prosjekt?

- Hva ville du gjort annerledes dersom prosjektet startet i dag?
 - hvilke aktører, arbeidsmåte, metode, visjon
 - hva må ligge til rette for å kunne tilby en god tjeneste til brukerne?

- Hva har hindre videreutvikling i prosjektet?
Hva har påvirket utviklingen i prosjektet?

- Samarbeidet mellom frivillig og offentlig sektor
 - fordeler og ulemper – hva har fungert og hva har ikke i dette prosjektet?
 - aktiviteter i KUBEN – ukeplan? Oppfølging og hva som er blitt realisert.

- Endret holdning i kommunen? Endret praksis og måten man møter brukerne?

- Styringsgruppe

- Midler og søknader på tilskudd
 - hvordan har dette fungert?
 - hva kunne blitt gjort annerledes?

- Veien videre
 - hvordan tenker du vi kan fortsette dette arbeidet?
 - Mange av de som har eierskap til KUBEN byttes ut..
 - Hva har påvirket en eventuell videreføring av prosjektet?
 - Endring knyttet til kommunesammenslåing?
 - Hva er gjort/hvordan er det arbeidet for å videreføre prosjektet?

Vedlegg 3: Eksempel intervjuguide Likemann/Mentor

Intervju Likemann/Mentor - KUBEN

Forhold til A-larm og prosjektet

- Hvordan kom du i kontakt med KUBEN?
- Hvilken informasjon fikk du da du startet som mentor i KUBEN? Hvordan ble du møtt?
- Hva vil det si å være ansatt i A-larm? Hvilken betydning har det for deg?
- Har du arbeidet med liknende tidligere? Benyttet erfaringskunnskapen? Tidligere yrkesbakgrunn osv.

Prosjektet KUBEN

- Etter din oppfatning, hva vil du si er den viktigste/mest sentrale målsetningen for KUBEN?
- Hva tenker du er det spesielle/unike med tilbudet sammenliknet med andre tilbud/offentlige tilbud?
- På hvilken måte tenker du et slikt prosjekt best mulig kan dekke et behov hos målgruppen?
- Hvilke aktiviteter/oppfølging i KUBEN har du hatt ansvar for?
- Dersom prosjektet skulle startet i dag, hva ville du gjort annerledes? Hadde du hatt noen råd til drift av et slikt tilbud? Videreutvikling?

Egen opplevelse av mentorrollen

- Hva vil det si å være en mentor i KUBEN? Fordeler og ulemper?
- Hvordan bruker du dine egne erfaringer i møte med deltaker?
- Hva mener du er de viktigste egenskapene til en mentor?
- Har du råd til andre som ønsker å bli mentor?
- Hva tenker du er dine viktigste oppgaver som mentor?

Kunnskapsbehov og erfaringskompetanse

- Hvilken opplæring har du hatt før du startet som mentor? (Gjennomgått mentorkurs?)
- Hvilke faglige kunnskaper/tema tenker du en bør mentor vite om? Hva er nyttig kunnskap som du har benyttet? (Informasjon/verktøy)
- Samarbeider du med andre mentorer i KUBEN og hvis ja, på hvilken måte?
- På hvilke områder har du behov for støtte av/samarbeid med prosjektkoordinator?
- Er det noe du skulle ønske hadde blitt gjort annerledes? Forbedringer. Hvis ja, hva er det?

Samarbeid og medvirkning

- Hvordan fungerer samarbeidet med de andre ansatte på KUBEN? Noen utfordringer?
- Hva tenker du er fordelene og ulempene med at man jobber tett mellom organisasjon og kommune?
- Føler du at du kan medvirke og bidra til å skape tjenester i KUBEN? Si gjerne litt om det. Hvilke tjenester/tilbud skulle du gjerne hatt i KUBEN? Hvilke driver du med i dag?
- Opplever du at du blir lyttet til i KUBEN? Dersom du har innspill eller annet?
- Hvilke behov møter du blant deltakerne som i dag ikke bli ivaretatt? Hvor er manglene?

- Gjennom din rolle som mentor: Har du hatt noe samarbeid med ulike instanser i (eks. NAV, kommunal oppfølger, familievernkontor, barnevern eller behandlingstilbud/institusjoner/behandler)?

Erfaringer

- Hvilke utfordringer har du møtt på i arbeidet som mentor?
- Er det noen dilemmaer du ser som man kan møte som mentor?
- Hva har gjort mest inntrykk på deg i arbeidet som mentor?
- Har arbeidet som mentor spilt noen rolle for din egen prosess? Og hvis ja, på hvilken måte?

Forhold til deltakerne

- Fortell om en hendelse der du var en god/viktig støtte for deltaker?
- Hvordan vil du beskrive samarbeidet med deltakerne?
- Hva tenker du er viktig med tanke på matching mellom mentor og deltaker?
- Hva kunne bli gjort annerledes?

Korona og restriksjoner

- Hvordan har COVID-19 påvirket oppfølgingen gjennom KUBEN? Din mentorfunksjon?
- Hvordan syns du COVID-19 generelt har påvirket kommunale tilbud/tilbud til brukergruppen?
- Hvordan opplever du at COVID-19 påvirket psykisk helse og rusbruk blant deltakere på KUBEN?

Vedlegg 4: Eksempel intervjuguide deltaker

Intervju Deltaker - KUBEN

Kontakt med KUBEN/intro

- Kan du fortelle meg hvordan du først kom i kontakt med KUBEN? Hva var bakgrunnen for din kontakt med KUBEN?
- Hvilken informasjon fikk du da du først ble fortalt om/benyttet tilbudet?
- Hvordan ble du møtt av de ansatte på KUBEN? Hvilken kontakt har du med de ansatte på KUBEN?
- Hvordan har samarbeidet mellom deg og de ansatte fungert?

Aktivitet/oppfølging

- Hvilken type oppfølging/aktivitet har du deltatt på i KUBEN? Kan du fortelle litt om dette?
- Hvordan var dynamikken med de andre som benyttet tilbudet? Hvordan var stemningen på gruppe-aktivitetene? Ønsker du større/mindre grupper?
- Skulle du ønske det var mer/mindre av noe?
- Kunne du tenke deg andre type aktiviteter? Hvis det, hvilke?
- Omfang: Hadde du ønsket mer/mindre tilbud og aktiviteter?
- Kunne du selv tenke deg å lede en aktivitet på KUBEN, dersom det er noe du er interessert i?
- Hva tenker du må ligge til rette for at deltakerne på KUBEN kan ta en aktiv del i aktivitetene og selv bidra til gjennomføring av ulike aktiviteter?
- Hva tenker du må ligge til rette for at KUBEN skal være et godt tilbud for mennesker med utfordringer knyttet til rus og psykisk helse?
- Hvordan skiller KUBEN seg fra annen type oppfølging? Kjenner du til likende tilbud?

Brukermedvirkning og tilrettelegging av tjenesten

- Føler du at du blir lyttet til av de ansatte på KUBEN? Fortell meg om en situasjon der du følte at du ble lyttet til/ikke lyttet til. Hva var årsaken til at du ble lyttet til/ikke lyttet til?
- Er tilbudet tilpasset dine behov? Føler du at du har mulighet til å påvirke hvilken type oppfølging du får?
- Er det aspekter ved din livssituasjon du mener burde ha blitt tatt bedre i betraktning i oppfølgingen på KUBEN?

Kunnskapsbehov og erfaringskompetanse

- Hvilke kompetanse/kunnskap tenker du er viktig for ansatte i KUBEN å ha?
- Mentor i KUBEN har egenerfaring – hvilken rolle spiller det for deg?
- Er det noe du skulle ønske de ansatte på KUBEN visste mer om? Hvilken informasjon har du behov for?

Hva er KUBEN for deg?

- Slik du ser det, hva er de største fordelene med oppfølging/aktivitet i KUBEN? Hva er ulempene?
- Hvis et slik prosjekt skulle startet i dag – hvordan tenker du det best kunne vært organisert?

- Har du noen råd til andre som ønsker å benytte seg av tilbudene på KUBEN?
- Har KUBEN hatt noen betydning for deg/din tilfriskningsprosess (recovery)?

Korona og restriksjoner

- Hvordan har COVID-19 påvirker oppfølgingen du har mottatt? Tilbudet på KUBEN?
- Hvordan syns du COVID-19 generelt har påvirket kommunale tilbud?
- Hvordan opplever du at COVID-19 har påvirket din helse?
Psykisk/fysisk/rus

Vedlegg 5: Informasjonsnotat om KUBEN

Mulighetshuset KUBEN

Bakgrunn

Bakgrunn for prosjektet mulighetshuset KUBEN var at tidligere Søgne kommune, bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm og NORCE (daværende Agderforskning) ønsket å gå sammen for å skape et «Mulighetshus». Målet var at et slikt Mulighetshus i større grad kunne møte innbyggernes ulike behov relatert til sammensatte problemer på rusfeltet, og legge til rette for at innbyggere kan finne gode veier videre. Mulighetshuset skulle representere a) et fysisk sted og b) et nytt perspektiv på hvordan tjenesteytere møter innbyggere som på ulike måter er berørt av rus-/ROP relaterte problemer og lidelser. KUBEN skulle være et sted som er åpent for å samle/koordinere de ressurser som kan styrke innbyggernes mulighet til å forebygge, mestre eller løse utfordringer – og å finne de gode veiene videre. Formålet har vært at denne måten å drive aktivitet og oppfølging i større grad skal hente ut og spille på innbyggernes egne ressurser, og styrke innbygges muligheter til å ta aktivt del i eget liv og helse (egen prosess, tilfriskning). I tråd med prosjektets formål skal kommunen heller ikke være den eneste tjenesteleverandøren, men ha et tett samarbeid med blant annet frivillige aktører.

Brukermedvirkning

Nye helsepolitiske og faglige føringer hadde i forkant av prosjektet forsterket krav til kommunen om å inkorporere en aktiv og reell brukermedvirkning i organisering og utforming av tjenester, både på individ og systemnivå (Helsedirektoratet, 2012; Helsedirektoratet, 2013). Utvikling av Mulighetshuset KUBEN ble en måte å gjennomføre dette, og aktiv brukermedvirkning har vært et helt sentralt element for utviklingsarbeidet i prosjektet, for perspektivet som ligger til grunn, og for de tjenester som tilbys innbyggere/tjenestebrukere.

Samarbeid og tillit mellom offentlig og ideell sektor

Utviklingen av KUBEN har fulgt en aksjonsforskningsbasert tilnærming der formålet er å drive samskaping for ny praksis og samtidig kunnskapsutvikling som bidrar til å skape konkrete løsninger for sosiale problemer. Aksjonsforskningen anlegger demokratiske og deltakelsesorienterte utviklingsprinsipper som betyr at prosjektets ulike aktører, fra tjenestebrukere til ledernivå i kommunene, har en innflytelse på utvikling av KUBEN. Utviklingsarbeidet er forankret i et perspektiv om at kommuner i vår tid må finne nye velferdsløsninger *sammen* med innbyggere (ofte konseptualisert som «Kommune 3.0» i offentlig sektor), samtidig som vi erkjenner at slike samarbeid må legges til rette, slik at de aktuelle innbyggerkategoriene sikres reell medvirkning. Samskappingsmodellen vi benytter har også bidratt til å skape en arena for tillit og tett samarbeid mellom kommunen og ideell sektor. Prosjektets utforming skaper også en arena der ledelse, tjenesteytere, bruker- og pårørendeorganisasjoner og tjenestemottakere sammen, og over tid, har kunnet samvirke og ha åpen dialog om tjenester og oppfølging.

Likemannstjenesten

I KUBEN er det særlig aktuelt å trekke frem likemannstjenesten som har vært en helt sentral del av oppfølgingen som samarbeidet har medført. Likemannstjenesten er en kvalitetssikret tjeneste der tidligere rusavhengige fungerer som lønnede støttepersoner for andre rusavhengige som er i

rehabilitering og ønsker en endring i livet. Modellen er bygget rundt bruk av erfaringskompetanse i rusfeltet og recovery, hvor likemennene i kraft av sine egne erfaringer, kan fungere som likeverdige rollemodeller for deltakerne. Erfaringer fra prosjektet viser at likemannsordningen har hatt flere positive virkninger på deltakernes liv og bidratt til at flere har kommet ut i arbeid og aktiviteter, og fått avstand til et liv i rus. Likemennene blir ansatt av og får opplæring gjennom bruker- og pårørendeorganisasjonen A-larm. For mange av likemennene har dette også vært en vei inn i arbeidslivet og en viktig del av deres egen recoveryprosess.

Likemannstjenestens styrker som fleksibilitet, tilgjengelig og egenerfaring viste seg særlig gjeldene da korona og smittevernstiltak i år gjorde det utfordrende for institusjoner og andre tjenesteytere på rus/ROP-feltet å nå ut til og å holde kontakt med sine tjenestemottakere.

Økte ressurser og muligheter til innbyggerne

Tilskudd til kommunalt rusarbeid

- Likemannsoppfølging har bidratt til bedre recoveryprosesser for den enkelte deltaker
- Mentor i NAV har bidratt til å styrke brukernes deltagelse og medvirkning i både Mulighetshusets innhold og i egne prosesser
- Forskning har tilrettelagt for samarbeid, dokumentert tjenesten og utviklingen i prosjektet
- Samarbeidet mellom kommune og ideell sektor har åpnet opp muligheter for å søke ulike tilskudd, som ikke hadde vært mulig uten dette samarbeidet
- Ideell sektor har bidratt med fleksibilitet inn i opprettelsen av ulike tjenester (eksempelvis med å skaffe og finansierer forsikring til deltakerne i forbindelse med båtturer og liknende tilbud)

Rolleutvikling og holdningsendringer

Fra kommunalt ståsted har kanskje den største endringen, som er kommet i kjølvannet av dette prosjektet, vært økt kunnskap og en holdningsendring blant ansatte når det gjelder ulike måter tjenesteytere kan møte og følge opp sine tjenestemottakere på. Dette omfatter både *måten* man møter brukerne på, hva *innholdet* i kontakten skal være og *hvordan* det foregår. Man har fått et større fokus på brukerens ressurser og egne målsetninger. Det legges i langt større grad vekt på at brukeren selv skal ha styringen i egne prosesser. Det har fra før vært en høy bevissthet om verdien av en trygg relasjon mellom ansatte og brukerne, men gjennom prosjektet har det skjedd en dreining i hvordan relasjonene bygges og hvilke roller man har. Man har erfart og erkjent at man gjennom felles opplevelser og gjøremål oppnår større grad av likeverdighet i relasjonen. Det samme erfarer man når brukeren tar styringen i egne prosesser og når hjelperen lar brukeren ha styringen.

For frivillig og ansatte i ideell sektor, ansatte i kommunal sektor og forskere som har deltatt i prosjektet har samarbeidet om KUBEN også ført til økt kunnskap og dypere forståelse for forskjeller og likheter i hverandres roller og perspektiver. Gjennom samarbeidet har det utviklet seg et læringsfellesskap for nye måter å drive oppfølging av, og tilrettelegging for, innbyggere og tjenestebrukere. Partene har også sammen kunnet bli bedre kjent med rammeverkene de ulike aktørene jobber ut fra og hvilke muligheter som finnes til å styrke både samarbeidsområder og ulike ansvarsområder. Denne nye kjennskapen, på tvers av sektorer, har gjort det mulig å utfordre eksisterende strukturer og finne frem til nye alternativer som bedre kan passe utfordringene vi ser på rus-/ROP-feltet i dag.

Helsedirektoratet. (2012) *Nasjonalt faglig retningslinje for utredning, behandling og oppfølging av personer med samtidig rusledelse og psykisk lidelse – ROP-lidelser. Sammensatte tjenester – samtidig behandling.* Oslo: Helsedirektoratet.

Helsedirektoratet. (2013) *Sammen om mestring. Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenesten.* (2013). Oslo: Helsedirektoratet.